

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

LA FOTOGRAFIA COM A RECURS DIDÀCTIC PER A L'ESTUDI DE LA HISTÒRIA: DE LA VIDA QUOTIDIANA ALS CANVIS EN LA FESOMIA DE BINISSALEM DURANT EL FRANQUISME

LA FOTOGRAFÍA COMO RECURSO DIDÁCTICO PARA EL ESTUDIO DE LA HISTORIA: DE LA VIDA COTIDIANA A LOS CAMBIOS EN LA FISONOMÍA DE BINISSALEM DURANTE EL FRANQUISMO

PHOTOGRAPHY AS A TEACHING RESOURCE FOR THE STUDY OF HISTORY: FROM EVERYDAY LIFE TO CHANGES IN THE PHYSONOMY OF BINISSALEM DURING FRANCOISM

Maria dels Àngels Pujadas Torres

Màster Universitari en Formació del professorat

(Especialitat/Itinerari de Geografia i Història)

Centre d'Estudis de Postgrau

Any acadèmic 2019-20

LA FOTOGRAFIA COM A RECURS DIDÀCTIC PER A L'ESTUDI DE LA HISTÒRIA: DE LA VIDA QUOTIDIANA ALS CANVIS EN LA FESOMIA DE BINISSALEM DURANT EL FRANQUISME

LA FOTOGRAFÍA COMO RECURSO DIDÁCTICO PARA EL ESTUDIO DE LA HISTORIA: DE LA VIDA COTIDIANA A LOS CAMBIOS EN LA FISONOMÍA DE BINISSALEM DURANTE EL FRANQUISMO

PHOTOGRAPHY AS A TEACHING RESOURCE FOR THE STUDY OF HISTORY: FROM EVERYDAY LIFE TO CHANGES IN THE PHYSONOMY OF BINISSALEM DURING FRANCOISM

Maria dels Àngels Pujadas Torres

Treball de Fi de Màster

Centre d'Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2019-20

Paraules clau del treball:

Proposta didàctica, ESO, franquisme, fotografia, història local...

Nom del tutor / la tutora del treball: Pau Marimon Ribas

Resum

El present treball es tracta d'una proposta educativa per a ampliar i complementar la unitat didàctica sobre la dictadura franquista a Espanya i a les Illes Balears, amb la creació d'una sèrie d'activitats adreçades al context de l'IES Binissalem i el mateix poble, per conèixer els canvis que s'han donat al llarg d'aquesta època fins a l'actualitat a través de l'observació de fotografies de l'entorn local.

Es tracta d'una proposta innovadora que permet a l'alumnat conèixer el seu entorn i aprofundir en el coneixement de la història local, que a vegades passa desapercebut a les unitats didàctiques. Així, aquesta proposta educativa s'elabora amb l'objectiu d'incloure aquest estudi de la localitat i motivar a l'alumnat a descobrir el seu entorn en el passat i poder observar i aprendre com ha canviat el poble, la seva gent, així com els costums, la vestimenta, l'oci... que pot observar a través del material fotogràfic, així com aprendre a tractar-lo, conservar-lo i divulgar-lo.

D'aquesta manera, per a confirmar la viabilitat d'aquesta proposta, s'analitza el context de l'IES i del seu alumnat, l'aplicació d'aquestes activitats així com la importància de la fotografia com a font per a la història i per a la història local i la rellevància de la fotografia com a recurs didàctic, ja que amb ella es pot investigar, reflexionar i comprendre la transformació, amb els canvis i continuïtats del poble i de la seva comunitat.

Índex

1. Introducció.....	p.5-6.
2. Objectius.....	p.6-7.
3. Estat de la qüestió.....	p.7-12.
4. Desenvolupament de la proposta educativa.....	p. 12-49.
4.1. Continguts.....	p.12-13.
4.2. Justificació.....	p.13.
4.3. Objectius i competències.....	p.14-17.
4.4. Context del centre i característiques de l'alumnat.....	p.17-20.
4.5. La fotografia com a font per a la història.....	p.20-23.
4.6. La fotografia com a recurs didàctic.....	p.23-30.
4.7. La fotografia com a font per a la història local.....	p.30-33.
4.8. Aplicació: activitats d'ensenyament-aprenentatge.....	p.34-44.
A. Treball previ del docent.....	p.34-36.
- Selecció d'imatges.....	p.34-35.
- Creació dels grups.....	p.35.
- Altres fonts d'informació.....	p.35-36.
B. Metodologia.....	p.36-37.
C. Temporització.....	p.37-40.
D. Desenvolupament de les activitats.....	p.40-44.
4.9. Recursos i materials.....	p.44-45.
4.10. Atenció a la diversitat.....	p.45-46.
4.11. Avaluació.....	p.47-49.
5. Conclusions.....	p.49-51.
6. Fonts.....	p.51-52.
7. Referències bibliogràfiques.....	p.52-55.
8. Annexos.....	p.55-93.
❖ Annex 1: Fotografies.....	p.55-70.
❖ Annex 2: Desenvolupament de les activitats.....	p.70-93.

1. Introducció.

El treball que desenvoluparé és sobre com la fotografia es pot usar com a recurs didàctic per a l'estudi de la història. El que faré serà disposar d'una sèrie de fotografies per tal de amb elles poder realitzar una sèrie d'activitats per veure quins canvis s'han produït en la fesomia del poble. Com que ens centrem en el poble de Binissalem i les fotografies del que es disposen majoritàriament són dels anys 1939 a 1975, he decidit enfocar el treball de fi de màster a fer aquesta programació d'activitats didàctiques al curs de 4t d'ESO, en concret a la Unitat didàctica *La dictadura de Franco a Espanya i les Illes Balears (1939-1975)* i com que les fotografies són de Binissalem l'hauem de centrar en el context per realitzar aquestes activitats a l'IES Binissalem. El poble elegit en aquesta ocasió ha estat Binissalem perquè és un entorn que es coneix i s'hi han realitzant les pràctiques al dit institut, de totes maneres, el projecte es podrà aplicar a qualsevol altre poble o barri, únicament s'haurà de disposar d'un arxiu fotogràfic.

Per tant, es pot afirmar que l'objectiu principal del treball de fi de màster és motivar a l'alumnat a descobrir de quina manera ha canviat el poble on estudia així com les costums i les maneres de relacionar-se. Igualment, l'alumnat també adquirirà coneixements a partir de material fotogràfic preparat per el docent, així com activitats que fomentin les seves habilitats i enriqueixin la seva experiència educativa.

La justificació del tema es relaciona amb la voluntat de voler crear una proposta educativa relacionada amb el curs de quart d'ESO i el tema del franquisme, però introduint una visió molt més propera del moment, com pot ser relacionar els continguts del tema amb el context (el poble on es troba l'institut) i els seus habitants (la gent que vivia al poble i la que hi viu actualment). Considero així, que aquest treball fomentarà el coneixement de com ha canviat el poble, els seus habitants, la manera de relacionar-se, l'oci, la vestimenta... per això, la fotografia n'és un gran exemple per poder veure aquests canvis. Pel que fa a la realització d'aquest treball el podem considerar innovador, ja que amb aquesta proposta educativa s'ensenyarà el període

franquista a partir de noves metodologies. A més, com a tal, no hi ha cap precedent semblant al poble de Binissalem, ni es coneix cap activitat relacionada que s'hagi dut a terme a l'IES Binissalem, per això considero que podrà ser una gran aportació a més de ser una activitat diferent, que surti de la rutina i que permeti a l'alumnat conèixer el poble i com ha canviat aquest al llarg dels anys.

2. Objectius.

Els objectius del treball, tenint en compte que es tracta d'una proposta educativa, seran:

El primer objectiu serà aconseguir que l'alumnat tingui una visió del què és la fotografia i la valori com a recurs didàctic.

El segon objectiu que es pretén assolir amb aquest treball serà desenvolupar una sèrie d'activitats per fomentar l'estudi de la història a través de la fotografia.

Un tercer objectiu serà despertar la curiositat al nostre alumnat davant la vida quotidiana dels nostres avantpassats.

També serà un altre objectiu el quart, relacionar la fotografia en el seu context, ja que és indispensable saber en quin moment i on es va fer una fotografia per poder fer-la servir com a font a la història.

Un altre dels objectius, el cinquè, relacionat amb l'anterior, serà diferenciar les parts del poble de les fotografies de les actuals i investigar els canvis que ha fet el poble al llarg dels anys assenyalats.

Amb aquesta proposta educativa un setè objectiu que es voldrà assolir serà fomentar la creativitat i l'expressió artística de l'alumnat.

Finalment, el vuitè objectiu serà afavorir el desenvolupament de les competències bàsiques del procés ensenyament-aprenentatge que s'assolirà

amb les activitats que es duran a terme amb la creació de la present proposta educativa.

3. Estat de la qüestió.

Quant a l'estat de la qüestió podem dir, que alhora de fer una recerca bibliogràfica sobre el tema a desenvolupar en aquest treball de fi de màster hi ha diferents grups de fonts. D'aquesta manera, després de fer una recerca bibliogràfica es pot afirmar que les fonts que he consultat es poden dividir en dos grans grups: el primer d'aquests grups, és els dels articles científics que parlen de didàctica com a tal i el podem dividir en tres subgrups: els que parlen dels recursos didàctics en general, els que es centren amb la fotografia com a recurs didàctic i finalment els que parlen de la didàctica de la història.

Aquest primer grup d'articles podem pensar que són molt importants ja que ens han servit per poder determinar els materials, els recursos, la metodologia que hem de fer servir per a desenvolupar la nostra proposta didàctica. Així, dins aquest grup hi trobem, primer de tot, els articles que ens parlen de la importància dels recursos i dels materials didàctics per dur endavant les propostes educatives que siguin tan innovadores com engrescadores. En aquest cas, hem consultat a Juan Carlos De Pablos, que al 1992 amb *Enseñar historia, comunicar historia* ens parla de cercar un punt de vista renovat alhora d'explicar història i potenciar nous recursos i noves posicions del docent, recomanant que es converteixin en guia i que motivin als alumnes amb temes que els interessin.

Isidro Moreno a *La utilización de medios y recursos didácticos en el aula* (2004) ens parla dels recursos més habituals i clàssics que són els llibres de text, però que podem introduir-ne altres d'innovadors i aquests poden ser les fotografies. També, Mariana Andrea Minervini escriví al 2005 l'article *La infografía como recurso didáctico* i en ell ens parla sobre les noves tecnologies que ens permeten disposar d'una gran quantitat d'informació.

Alberto Guerrero amb *Los materiales didácticos en el aula* escrit al 2009 ens parla de com han de ser els materials didàctics i quines característiques han de tenir. Finalment, Joan Pagès i Antoni Santiesteban a *La enseñanza y el aprendizaje del tiempo histórico en la educación primaria*(2010) , tot i dirigir-se a l'educació primària ens parla de la importància del concepte de temps i el seu estudi dins la història que es pot aplicar a l'ensenyament secundari. Per ell, és molt important relacionar el concepte de temps, el concepte de canvi, de transformació i lligar-ho a l'entorn per arribar a prendre consciència d'ell mateix i veure com va canviant. Aquest concepte de temporalitat hi ve molt relacionat amb la fotografia, ja que ens permet ser conscients d'aquests canvis i del nostre entorn.

Seguidament, dins aquest primer grup hi figuren els articles científics que parlen de la fotografia com a recurs didàctic, tant en general com a recurs per a la història. En aquest grup hi trobem les obres de Gema Sánchez amb el seu article *El uso de las imágenes en la clase E/LE para el desarrollo de la expresión oral y escrita* (2009) que ens parla de les imatges com a contingut didàctic.

Antonio Adame al seu article, escrit el mateix 2009, *Medios audiovisuales en el aula* ens parla de la presentació de la fotografia com a recurs didàctic innovador, relacionant-ho amb la projecció de diapositives, en canvi, María Barrio, tot i parlar de que la fotografia pot ser un recurs didàctic molt important dins l'educació, també ens parla de les dificultats que hi pot haver amb el seu tractament dins aquest context en el seu Treball de fi de Màster *La enseñanza de la historia a partir de las imágenes* (2011).

El Treball de Fi de Màster d'Ainhoa Agós, *La construcción de la historia a partir de las imágenes: arte pictórico, cartel·les y fotografías* (2012), profunditza en la importància de l'ús de la imatge per a l'estudi, per tant, posa de manifest la importància de les imatges com a recurs i que poden esdevenir un suport molt útil i engrescador per l'alumnat. A l'article de 2014 de Daiana Rigo, *Aprender y enseñar a través de imágenes*, ens parla de com la fotografia pot ser usada com a recurs didàctic i com aquest tipus de font pot motivar a l'alumnat.

Per acabar aquest subgrup, Beatriz González Fulle et alli a *El potencial educativo de la fotografía*, escrit al 2015, que consideren que la fotografia és un recurs molt important a l'educació, però fa referència al llenguatge fotogràfic que es pot emprar amb l'alumnat així com tota la història del naixement de la fotografia.

Finalment, dins aquest primer grup hi incloem els articles que ens parlen de la didàctica de la història. D'aquest grup hem consultat a Luís G. Naranjo et alli a la seva *Guía didáctica de la exposición "Presas de Franco". La Mujer en la dictadura franquista* o Rafael Valls a *La guerra civil espanyola y la dictadura franquista: las dificultades del tratamiento escolar de un tema potencialment conflictivo* (2007) que es centren en un període concret de la història i afirmen que la Guerra Civil i el Franquisme són un dels períodes més conflictius alhora d'explicar-lo a les aules.

Per altra banda, el Treball de Fi de Màster, de Laura Egea, escrit al 2011 *Programación didáctica de ciencias sociales, geografía e historia en 4º curso de la ESO, con especial referencia a la dictadura franquista*, que ens parla en general de la didàctica de la història al curs de quart d'ESO i en fa referència, com diu al títol, a la unitat didàctica de la dictadura franquista. De manera més recent, Ricardo Ruiz al seu article *El pasado nunca acaba. La enseñanza de la Guerra Civil espanyola en las ciencias sociales de Educación Secundaria: un análisis histórico-educativo y una propuesta didáctica* (2018) ens parla des problemes alhora d'explicar la matèria d'història en general i centrant-se, com autors anteriors, amb la Guerra Civil i el Franquisme.

Pel que fa al segon grup de fonts que hem consultat es tracta d'aquells articles científics que ens parlen de l'estudi de la història, en concret els podem dividir en dos subgrups: un primer subgrup que hi trobem els articles que parlen de la fotografia com a font per a la història i un segon subgrup que hi trobem els articles que parlen de l'estudi de la història local. Dins el primer subgrup hi trobem els articles científics que parlen de la fotografia com a font per a l'estudi de la història.

En aquest grup hi trobem els articles científics de Francisco Espinosa que el 2007 escrigué *Breve historia de una fotografía* on ens parla de la fotografia amb caràcter històric i que pot ser usada com a tal dins la història, tot i que també ens parla de la manipulació que es pot fer amb ella. També l'article de Francisca Comas et alli, *Reptes, perspectives i possibilitats del patrimoni fotogràfic digital per a la història i el museisme educatiu* (2011) ens parlen de l'ús de la fotografia com a font històrica i que moltes disciplines ja l'usen com a tal (però no parla de l'educació) i ens contenen també la història de la fotografia i com el seu ús s'ha anat popularitzant a partir dels anys 60.

Antoni Gavaldà i Antoni Santiesteban proposen en el seu article, *La fotografía per a l'aprenentatge de la història* (2013) de manera molt ben treballada com la fotografia s'ha anat convertint en part del patrimoni, però que encara pot millorar molt més en el seu tractament. Igualment, parla de l'ús de les imatges com a document històric i finalment para de la importància de convertir la fotografia amb un recurs per estudiar la història. També parla de l'ús de la fotografia familiar com a recurs per estudiar història i relacionar l'estudi de l'entorn més proper per aconseguir una major motivació, cosa que també apliquem a la nostra proposta.

Un altre estudiosa d'aquest grup és Beatriz De las Heras, que ens parla al seu article de 2015, *Fotografiando el presente, conservando el pasado* de l'anàlisi que s'ha de fer de la fotografia si es vol emprar com a font per a la història. Finalment, Pablo Fraile-Jurado et alli *El uso de la fotografía como recurso docente para la interpretación del territorio en el aula: las potencialidades de la Geophotopedia*,(2016) ens parlen de l'ús de la fotografia al segle XIX com a recolzament de diferents disciplines científiques i com a partir del segle XX van apareixen diferents tipus de fotografies que es tornen populars.

Hi trobem també obres que ens parlen tant de la fotografia com a recurs didàctic i com a font per a la història. En aquest grup hi podem posar dues obres que hem consultat, per una banda, la d'Antonio Pantoja, *La fotografía como recurso para la didáctica de la historia* (2010) que ens parla, com ja hem dit, tant de l'ús de la fotografia com a font per a la història com a recurs didàctic.

Per altre banda, Eduardo A. Devoto a *La imagen como documento histórico-didáctico: algunas reflexiones a partir de la fotografía* (2013) fa un anàlisi molt exhaustiu del que pot significar la fotografia com a recurs didàctic. Dona molts de detalls de quina ha de ser l'actitud dels docents com a guia per a l'alumnat i les dificultats que pot presentar la fotografia com a font per a l'educació.

El darrer subgrup de fonts consultades són els articles científics que parlen de l'estudi de la història local. Pel que fa als antecedents, hi trobem a Maria Jesús Marrón, que el 1990 va escriure el seu article *El entorno como objeto de estudio y como recurso didáctico para la enseñanza de las Ciencias Sociales en la EGB* en que ja ens parla, tot i ser, un article de fa trenta anys, de la importància de conèixer l'entorn per a desenvolupar el coneixement i conèixer la realitat més propera.

També, Joaquim Prats amb el seu estudi de 1996 *El estudio de la Historia local como opción didáctica. ¿Destruir o explicar la historia?* parla de la importància de conèixer l'entorn, però que no és freqüent la introducció de la història local a secundària. Per tant, aposta perquè les unitats didàctiques haurien d'incloure història local per conèixer l'entorn, ja que això permet a l'alumnat conèixer el seu entorn i identificar vestigis que segurament no coneixien abans i iniciar-los en la interpretació històrica.

Així mateix, Marta Nora Álvarez a l'article *La historia local: un guión para la puesta en escena de una estrategia didáctica* (2002) fa una revisió de la importància de la història local, en contraposició a la historiografia tradicional que és de caràcter general i no considera importants els fets més propers dins la història. Per això, defensa l'estudi de la història local per a conèixer fets propers amb l'ús de la fotografia.

José Ramón González-Cortés en el seu article *La vida cotidiana como recurso didáctico y fuente de investigación en las Ciencias Sociales*(2010) parla de la importància de la vida quotidiana com a recurs didàctic i permetre conèixer l'entorn més pròxim incrementa la motivació al estudiar la història més propera. Ho relaciona amb la microhistòria i la història familiar.

També hi podem relacionar l'article de Joan Amer et alli *Gent gran i memòria al Raiguer de Mallorca: història de vida sobre infància i família en el marc de la postguerra* (2013), que en un entorn molt proper, com és el Raiguer i mesclat amb entrevistes a gent que visqué la postguerra ens parlen de com destaca la memòria i la seva relació amb les transformacions del nostre entorn.

De manera més recent, Consuelo Jiménez-Berengel et alli en el seu article de 2018, *Alternativa didàctica para la vinculación de la historia nacional y local*, parla de la importància de l'estudi de la història local com a via per investigar la societat i prendre consciència de l'entorn que els envolta. Amb això, tal com diuen els autors i com afirmem amb la nostra proposta didàctica es pretén cercar alternatives didàctiques que permetin sortir de la rutina i proporcionar noves eines per a la investigació de la història. I finalment, Francesc Xavier Hernández i Maria Feliu parlen en el seu article *Didáctica de la historia de la Guerra Civil Española*(2019) de la importància d'introduir a les aules la vida quotidiana.

Per concloure l'estat de la qüestió es pot dir que es tracta d'un tema força estudiat, d'aquesta manera, considero que el meu treball de fi de màster pot contribuir a aquests estudis, però centrant-se en un context proper, com és Binissalem, el que el fa innovador en aquest cas, ja que no es coneixen estudis que es centrin en la didàctica de l'ensenyament d'història local del poble.

4. Desenvolupament de la proposta educativa.

4.1. Continguts.

La proposta educativa que presentem s'integra segons la Llei Educativa LOMQUE al currículum de Geografia i Història, en concret al segon cicle d'Educació Secundària al qual pertany Quart curs. La proposta s'ha de realitzar dins el *Bloc 7. L'estabilització del capitalisme i l'aïllament econòmic del Bloc Soviètic* i en concret relacionar-la amb els continguts de *La dictadura de Franco a Espanya i les Illes Balears*.

Relacionat amb aquests continguts s'hi troben els criteris d'avaluació que diu el currículum que és *Explicar les causes de l'establiment d'una dictadura a Espanya després de la Guerra Civil i com va anar evolucionant aquesta dictadura del 1939 al 1975*. Per altra banda els estàndards d'aprenentatge que ens diu el currículum són *Conèixer la situació de la postguerra i la repressió a Espanya i les diferents fases de la dictadura de Franco i Discutir com s'entén a Espanya i a Europa el concepte de memòria històrica*. Aquests aspectes es tindran en compte alhora de fer la proposta educativa.

4.2. Justificació.

La justificació de la present proposta educativa la presenten en diversos eixos que es consideren fonamentals. La següent proposta didàctica permet a través d'una metodologia innovadora, com és l'ús d'imatges per a treballar la vida quotidiana d'una determinada època, acostar-se i aprofundir de manera més personal en el tema. En el currículum de la LOMQUE de Geografia i Història de les Illes Balears, com ja he dit abans, contempla el tractament del Franquisme de manera general. Això ens fa pensar que el tractament del període a les Illes Balears és molt superficial o simplement passa desapercebut.

Davant això, es pot pensar que el Franquisme a les Illes Balears és un tema poc tractat a les aules, per tant, considero que la posada en marxa d'aquesta proposta educativa permet tractar el Franquisme a les Illes Balears, ja que és un apartat que apareix en el currículum escolar de la Comunitat Autònoma. Per tant, davant això, considerem que la millor manera de tractar aquest tema és fer-ho de manera propera a l'alumnat i donar importància a conèixer l'entorn més proper, ja que és indispensable conèixer la història més propera per entendre la història en general.

Igualment, la proposta educativa que a continuació presentem permet tant al docent com a l'alumnat fugir de la rutina diària i incloure noves metodologies per explicar els continguts del currículum. Així com tenir una visió molt més propera de la disciplina de la Ciències Socials.

4.3. Objectius i competències.

Tot i que ja hem parlat dels objectius generals de la present proposta didàctica, no hem d'oblidar que les activitats tindran uns objectius generals relacionats amb el currículum i uns d'específics que detallem a continuació.

Cal pensar que, tot i que presentem una sèrie d'objectius que s'assoliran amb el desenvolupament de la proposta didàctica, no es pretén en cap moment substituir cap dels continguts del currículum, sinó complementar-lo, és a dir, permetre a l'alumnat conèixer amb més profunditat la història del seu entorn i relacionar-ho amb els continguts que es donen a l'assignatura d'Història.

Per això, amb la següent proposta didàctica es reforçaran una sèrie dels objectius que es presenten al *Currículum de Geografia i Història de les Illes Balears*, que seran els següents i de quina manera es reforçaran:

1. *Identificar els processos i mecanismes dels fets polítics, econòmics i culturals i les relacions que s'estableixen entre aquests. Emprar aquest coneixement per comprendre les causes que expliquen l'evolució de les societats i els seus problemes més rellevants. Amb aquest objectiu es pretén que amb les fotografies l'alumnat sigui capaç de veure els canvis polítics, econòmics i culturals i veure com ha anat evolucionant la societat del municipi de Binissalem.*
2. *Identificar, localitzar i analitzar, a diferents escales, els elements bàsics del medi físic i les interaccions entre aquests elements i els grups humans a l'hora d'emprar l'espai i els recursos. Valorar les conseqüències de tipus econòmic, social, cultural, polític i mediambiental d'aquestes interaccions. Conèixer la problemàtica específica de l'ús dels recursos a les Illes Balears. Aquest objectiu es realitzaria a la nostra proposta didàctica ja que l'alumnat ha de veure com ha anat canviant la societat i la seva relació amb el municipi i quines conseqüències ha tingut.*
3. *Comprendre el territori com a resultat de la interacció de les societats amb el medi que organitzen i en el qual es desenvolupen. Aquest*

- objectiu suposarà que el nostre alumnat vegi com ha anat canviant la fesomia de Binissalem al llarg dels anys i en comparació amb l'actualitat.
4. *Identificar i localitzar en el temps i en l'espai els processos i els esdeveniments històrics rellevants de la història del món, d'Europa, d'Espanya i de les Illes Balears a fi d'adquirir una perspectiva global de l'evolució de la humanitat amb un marc cronològic precís.* Amb aquest objectiu el nostre alumnat haurà de saber contextualitzar les fotografies de l'època de 1930 al 1975 i identificar els fets rellevants que hi passen en aquest període a més de veure com ha canviat la societat d'aquella època en vers l'actual.
  5. *Valorar i respectar el patrimoni natural, històric, lingüístic, cultural i artístic del món, Europa, d'Espanya i especialment, de les Illes Balears.* Aquest objectiu s'assolirà quan l'alumnat hagi comprès la importància de la fotografia com a patrimoni cultural i saber valorar-la, a més de tenir interès per conèixer la fotografia local i la informació que es pot extreure d'ella.
  6. *Comprendre els elements tècnics bàsics que caracteritzen la realitat social, cultural i històrica de les manifestacions artístiques, amb la finalitat de valorar i respectar el patrimoni natural, històric, cultural i artístic i assumir actitud positives cap a la defensa i la conservació d'aquest patrimoni, especialment a les Illes Balears.* Aquest objectiu va relacionat amb l'anterior, per tant a més del que s'ha dit a l'objectiu 5 l'alumnat també haurà de ser conscient que la fotografia és indispensable dins el patrimoni i que com a part d'ell s'ha de conservar i salvaguardar per les generacions futures.
  7. *Adquirir i emprar el vocabulari específic de la geografia i història i incorporar-lo al vocabulari habitual, a fi d'argumentar la precisió en l'ús del llenguatge i millorar la comunicació.* Aquest objectiu s'assolirà amb l'adquisició de vocabulari relacionat amb la Unitat Didàctica de la Dictadura Franquista a Espanya i a les Illes Balears, així com també termes relacionats amb la història local i la fotografia. Que l'alumnat adquireixi aquest vocabulari i el pugui emprar correctament.

8. *Cercar, seleccionar, comprendre i relacionar, amb els mètodes i les tècniques propis de la geografia i la història, informació de tipus verbal, gràfic, icònic, estadístic i cartogràfic procedent de fonts diverses, incloent-hi l'entorn físic i social, les biblioteques, els mitjans de comunicació i les tecnologies de a informació i a comunicació; tractar aquesta informació d'acord amb la finalitat que es persegueix i comunicar-la als altres de forma organitzada i intel·ligible.* L'alumnat haurà de saber emprar la fotografia com a font per a la història així com altres recursos i fins i tot la tecnologia per a desenvolupar les activitats que es duran a terme a la proposta didàctica.
9. *Dur a terme tasques en grup i participar en debats amb una actitud constructiva, crítica i tolerant, fonamentant adequadament les opinions i valorant el diàleg com una via necessària per a solucionar els problemes humans i socials.* Amb les activitats de la proposta didàctica es pretén que l'alumnat treballi en equip tant per assolir els coneixements que es proposaran com per fomentar la seva interacció i millorar la convivència.

A més de reforçar aquests objectius que apareixen en el currículum de l'assignatura, afegirem a la Unitat Didàctica sobre la Dictadura Franquista a Espanya i les Illes Balears, un apartat que podrem anomenar *La fesomia de Binissalem durant la dictadura Franquista*. Amb aquest punt es pretén assolir una sèrie d'objectius, considerats els més importants, (a més dels que hem anomenat al punt 2: Objectius) que detallem a continuació:

- Valorar el patrimoni fotogràfic com una expressió artística de la memòria històrica.
- Comprendre la història com un procés que analitza l'evolució de les societats i la configuració del món actual.
- Conèixer a través de les fotografies els aspectes de la vida quotidiana de la població en temps de la dictadura Franquista.
- Comprendre el desenvolupament social de l'època.
- Reflexionar sobre els canvis urbanístics de Binissalem.

- Identificar els processos de canvi i continuïtat de la fesomia de Binissalem.
- Estudiar la història local de Binissalem.

Pel que fa a les competències, es desenvoluparan amb la proposta didàctica de diferent manera que detallem a continuació:

1. Competència Lingüística: es farà l'anàlisi, la contextualització i la interpretació dels esdeveniments a través de fonts primàries i secundàries. Aquesta competència s'adquirirà a la proposta didàctica amb la utilització tant de les fotografies com a font principal com de diferents manuals i recursos com a altres fonts per a poder contextualitzar el Franquisme.
2. Competència Social i ciutadana: Desenvolupament d'una consciència crítica sobre l'època del Franquisme i veure que analitzant la vida quotidiana es podrà prendre consciència de les diferències del moment que presenten les fotografies al moment actual. La intenció de la proposta es prendre consciència d'aquests canvis i adquirir valors.
3. Competència digital: Utilització de les eines digitals per afavorir els processos d'aprenentatge. Aquesta competència es donarà durant les activitats de la proposta didàctica cosa que afavorirà l'aprenentatge tant autònom com significatiu.
4. Competència cultural i artística: que consistia en l'estudi i observació a través de la fotografia del període que dura el Franquisme. Es pretén amb la proposta educativa que l'alumnat prengui consciència de la fotografia del moment.
5. Competència d'Aprenre a Aprenre: que es fomentarà l'aprenentatge autònom a través de la proposta didàctica, amb la interpretació i cerca d'eines que afavoreixen el seu coneixement.
6. Competència d'autonomia i iniciativa personal: que s'afavorirà a mb la cerca, interpretació i treball amb una perspectiva autònoma.

4.4. Context del centre i característiques de l'alumnat.

Pel que fa al context de l'IES Binissalem, es troba situat a la sortida del poble

de Binissalem, anant cap al Camí de Pedaç, concretament al Carrer Andreu Pol <<niuer>>, batle. Binissalem es troba situat en el centre de la Comarca del Raiguer i es troba entre els municipis de Consell, Alaró, Lloseta, Inca i Sencelles amb una població de prop de 7.500 habitants. (Ajuntament de Binissalem (sense data), recuperat de: <https://www.ajbinissalem.net/es/el-municipio/termino-municipal/> [consultat el 17/03/2020])

L'IES Binissalem imparteix educació secundària obligatòria i batxillerat (excepte la modalitat artística) des de la seva creació al curs escolar 2005/2006. (Salvá i Fernández, 2017: 1) El nombre d'alumnes que assisteix a l'IES Binissalem és de 822 alumnes dividits en 29 grups: sis primers d'ESO, sis segon d'ESO, cinc tercer d'ESO i un tercer de PMAR, quatre quarts d'ESO i un quart de PRAQ, quatre primers de batxiller i tres segon de batxiller. A més, el centre compta amb 99 professors, que suposa una plantilla molt nombrosa, amb professors fixos i interins.

Pel que fa a la procedència de l'alumnat, l'IES Binissalem és el centre de secundària per a l'alumnat dels municipis d'Alaró, Consell i Binissalem. Té adscrits el CEIP Pere Rosselló i Oliver d'Alaró, el CEIP Bartomeu Ordines de Consell, el CEIP Binissalem i el CEIP Robines de Binissalem així com altres centres concentrats com són l'Assumpció de Binissalem i Nostra Senyora de la Consolació d'Alaró.(Salvà, 2016: 3)

Els pobles d'Alaró, Binissalem i Consell, com ja he dit, formen part de la comunitat del Raiguer amb Inca com a centre administratiu i comercial de la zona. Pel que fa a la tipologia familiar es pot dir que a la zona hi ha un nombre important de persones desocupades o a l'atur, especialment a Alaró. Pel que fa a la demografia, els tres pobles mostren un percentatge de població (d'entre 15 i 25 anys molt inferior en relació a Mallorca). El percentatge de població estrangera també és molt inferior que la resta de Mallorca, i si tenim en compte la immigració, es pot dir que a l'institut l'alumnat no nascut a Balears és molt baix, representa sols un 5% de tot l'alumnat del centre i prové del Marroc i d'Alemanya. (Salvà, 2016: 5)

En quant al nivell d'incorporació de les TIC es pot dir que aquestes s'han anat implementant a poc a poc. Actualment, tota la instal·lació gaudeix de xarxa wifi, la majoria de les aules disposen de projectors i pantalles, alguns més moderns i altres més antics que es van canviant progressivament. Pel que fa als alumnes de primer i de segon d'ESO, cada un compta amb Chromebooks com a eina de treball i els dispositius electrònics i mòbils poden ser usats pels alumnes, des de tercer d'ESO fins a Segon de Batxiller, sempre que el professor ho permeti.

Els serveis que presta el centre, principalment són activitats extraescolars relacionades amb la formació del seu alumnat. S'ha de destacar el conveni que manté l'IES amb els Serveis Socials per oferir classes de suport als alumnes amb poca solvència econòmica que no poden pagar classes particulars. El conveni es duu a terme entre l'IES i els Ajuntaments de Binissalem, Consell i Alaró, ofertant places tant al mateix institut com a altres llocs disposats per a tal finalitat a Consell i Alaró. Aquestes classes de reforç escolar es duen a terme durant l'horabaixa.

Respecte el Projecte Educatiu de Centre (PEC) va ser aprovat al 2007, un any després de la creació del centre i va ser revisat al curs 2016-2017. En ell es defineixen els trets identitaris del centre tals com que l'IES és un centre on tots els membres participen en la seva gestió i els òrgans formals d'organització, és un espai democràtic així com relacionat amb el seu entorn, del qual coneix la història, l'entorn i el seu patrimoni historicoartístic. (Salvà i Fernández, 2017: 1)

A més, el centre promou una educació per la sostenibilitat i la seva llengua vehicular és el català, tot i que també es fomenta l'aprenentatge de llengües estrangeres. El centre fomenta la formació en valors i la formació d'esperit crític i investigador entre els seus alumnes (Salvà i Fernández, 2017:2)

Els objectius educatius del centres són, entre molts, fomentar les capacitats i talents de tot l'alumnat, implementar metodologies diverses i innovadores, assegurar la competència en llengües, tant oficials com estrangeres, l'atenció a la diversitat, promoure l'ús de les TIC... (Salvà i Fernández, 2017: 3-4)

Pel que fa a la coeducació, el PEC no en fa esment, tot i que arrel de les pràctiques d'observació he pogut comprovar que és una cosa que s'està fomentant al centre, ja que en tot moment es promou una educació integral amb igualtat per a tothom sense distincions per raó de sexe.

Quant a la Innovació educativa, el PEC afirma que el centre està obert a l'experimentació i a la innovació educativa, per això té disposició de participar a programes d'innovació i millora educativa que proposi l'administració educativa. (Salvà i Fernández, 2017: 6). Així doncs, amb les pràctiques d'observació he pogut comprovar que és un centre que aposta per les metodologies innovadores i actives. A primer i a segon d'ESO han implementat l'aprenentatge per projectes, en aquest cas es tracta de projectes multidisciplinaris de totes les assignatures que tenen un fi comú, en aquest cas, a primer d'ESO durant el primer trimestre ha estat la cohesió de grup i a segon d'ESO el medi ambient.

Relacionat amb l'aprenentatge de projectes hi podríem posar la visió compartida del model educatiu, ja que amb els projectes multidisciplinaris que s'estan duent a terme es fomenta l'aprenentatge de manera autònoma, flexible i es deixa de banda aquesta fragmentació de les assignatures, que fins aleshores s'havia produït i que molts de centres encara duen a terme. Aquest aprenentatge multidisciplinari fomenta el desenvolupament integral i de competències dels alumnes.

4.5. La fotografia com a font per a la història.

Dins la història, la fotografia ha tingut durant molts anys un paper secundari. Els documents escrits han ocupat sempre un paper molt important com a fonts per a la història. (Devoto, 2013:75) Així, la paraula al llarg del temps va anar substituint a les imatges i les va relegar a un paper secundari, fins que en el segle XIX la fotografia s'usà per a complementar diverses disciplines, tant científiques com humanístiques en les que s'usava per documentar i investigar. (Fraile-Jurado et alli,2016: 64)

Aquestes imatges es produïen sobre suports físics com plaques de coure, vidre, paper... amb procediments químics sensibles a la llum. D'aquesta manera es desenvoluparen diferents tipus de fotografia, que la feren més accessible que la pintura. Així, en aquest moment, en la fotografia tindrà molta importància el retrat dels éssers estimats i a poc a poc s'introduiran altres temes de la vida quotidiana. (González Fulle et alli, 2015:18)

Posteriorment, amb el seu ús en els mitjans de comunicació, tant la fotografia artística com la fotografia del paisatge (Fraile-Jurado et alli,2016: 65) va permetre fer diferents lectures. Això va suposar que fos necessari tant la imatge com la paraula. (Pantoja,2010:185) Amb el desenvolupament a partir dels anys 60 de *Kodak* i la seva càmera fotogràfica digital, la fotografia s'introdueix a la vida quotidiana. Amb el baix cost de la càmera i la popularització de la fotografia digital d'àmbit domèstic va suposar una gran producció de fotografies. (Comas et alli, 2011:13-14) Això va suposar un canvi radical, que no es va aturar, sinó que va anar augmentat el seu ús així com el fem actualment amb la incorporació de les càmeres als mòbils que han suposat una autèntica revolució i ha convertit a la fotografia amb una eina present a la vida quotidiana. (González Fulle et alli,2015: 19)

La fotografia pot ser un recurs molt important per a la història i pot ser una font molt beneficiosa, és per això en els darrers anys es considera a la fotografia una font molt important.(Pantoja,2010:184). Al llarg de la història, les imatges ja havien estat analitzades des de diferents òptiques com la iconologia, la iconografia, el psicoanàlisis, la història social de l'art... (Devoto,2013:77) Igualment, la història, la història de l'art, la comunicació... són disciplines que han donat valor a la fotografia més enllà de ser un document sinó com una forma d'expressió dins la revolució dels mitjans de comunicació. La fotografia és usada com a font d'informació però també com a obra plàstica. Es tracta de reivindicar la fotografia com a font per a la història. (Comas et alli, 2011: 11) I és en els darrers anys que la fotografia ha estat considerada com a document històric autònom igual de vàlida que altres fonts. (Devoto,2013: 77)

Així, podem entendre que les imatges tenen una naturalesa, és a dir, presenten un significat i tenen una lectura que els receptors han de comprendre com un primer plànol, diferents llums, ombres, segons plànols, perspectives, símbols... i són figuracions, tenen el sentit que el fotògraf li ha volgut donar, és a dir, les imatges aporten informació que el fotògraf volia donar en el moment que va fer la fotografia. De totes maneres, darrera aquesta informació es pot fer una reconstrucció històrica per descobrir el que el fotògraf no sabia en el moment en que va realitzar la instantània. Això implica dur a terme un exercici molt minuciós però molt valuós ja que ens permet descobrir que hi ha al darrera de la fotografia. (Devoto,2013: 78)

Per tant, la imatge com a document ens pot dur a múltiples significats. Tal com afirma Antonio Rodríguez de las Heras s'ha de pensar amb la fotografia com una troballa arqueològica, hem de pensar que trobem una peça i hem d'analitzar tots els seus elements. Es tracta de fer una anàlisi exhaustiva de la fotografia, pensant que la fotografia representa un vestigi de la realitat, tractar-la com a un mirall que mostra la realitat d'un moment.(De las Heras,2015: 10-12)

De totes maneres, s'ha de tenir en compte la seva autenticitat, ja que el fotògraf decideix allò que vol fotografiar i allò que no vol, per tant s'ha de tenir en compte que en alguns contextos pot arribar a ser manipulada. (Espinosa,2007: 165) Malgrat tot hem de pensar que amb la fotografia s'extreu un instant del que està passant en aquest moment i el fotògraf es converteix en narrador de l'esdeveniment fent la fotografia. (Devoto,2013: 82)

Així, les imatges, o en aquest cas les fotografies, han de ser degudament contextualitzades per tal de que no resultin enganyoses al receptor, per això se'ls ha de situar correctament en l'espai i el temps que els correspon. Aquesta contextualització es deu, a part del que s'ha dit abans, de què no siguin enganyoses per qui les veu, perquè ens donen molta informació sobre el context social, polític, cultural i fins i tot material. Les fotografies serveixen per a contar esdeveniments (a vegades els interpretem condicionats per esdeveniments actuals) (Ruiz,2018: 5), ens mostren l'ambient socio-cultural i

l'esperit de la època a la que pertanyen, així com identificar aspectes de la vida i la societat del moment. (Devoto,2013: 85)

És per això, que la funció social de la fotografia es resumeix en que és un moment de la vida d'un individu o d'un col·lectiu. Amb ella es construeix la imatge del món, tant públic com privat. Aquest caràcter documental ens serveix per veure com eren fets, modes, costums i llocs en una època determinada, convertint-se en la memòria visual d'un lloc. És per aquest pes documental que la fotografia es concepuda com una evidència del que és real. (González Fulle et alli,2015: 45-46)

La consideració de la fotografia com a font per a la història ha tingut diverses reticències, però finalment s'ha considerat que és un suport per a la memòria i una de les fonts més privilegiades en aquest context ja que la fotografia ens ajuda a recordar i a congelar instants i contribueix a difondre la memòria. Aquests darrers anys, gràcies a la digitalització i la creació de bases de dades s'ha aconseguit conservar fotografies i d'aquesta manera fer-les arribar a gran quantitat de públic que els pot gaudir (Devoto,2013: 82-83) i que possiblement si no s'haguessin digitalitzat no s'hauria aconseguit. És la reivindicació de la fotografia com a font per a la història. (Comas et alli,2011: 11)

La bona consideració amb la que ha estat rebuda la fotografia com a font ha fet que en els darrers anys hagi estat considerada com a part del patrimoni documental mundial. Els arxius han anat millorant i han incorporat fotografies en els seus fons, de totes maneres queda molta feina per fer, ja que no se li ha donat els tractaments arxivístics com cal, segurament perquè els historiadors són més sensibles a un document que no a una imatge. (Gavaldà i Santiesteban,2003:59)

4.6. La fotografia com a recurs didàctic.

En la història l'ús de de la fotografia com a font té un valor cada vegada més especial i malgrat que en aquesta disciplina la fotografia es contempli cada vegada més com una font important, en l'educació és un recurs poc usat. (Comas et alli, 2011:10)

Així i tot, no podem deixar passar que la fotografia és una font que pot ser usada com a recurs didàctic. És important destacar que la nostra especialitat, la Geografia i Història, però sobretot aquesta darrera branca, presenta un problema relacionat amb el sistema educatiu i és que la gran majoria de l'alumnat considera la Història com una matèria poc interessant i la consideren una assignatura purament memorística.(Barrio, 2011:11)

Cal pensar, que molts docents presenten la matèria d'Història com a una sèrie de coneixements acabats. El que s'ha de plantejar és canviar aquest model i presentar-ne un basat en la construcció de conceptes i coneixements metodològics ensenyant el coneixement històric mitjançant la investigació i la construcció de conceptes. A partir d'aquesta diferent metodologia es pretén que l'assignatura d'Història sigui útil per a la vida quotidiana i permeti ser una matèria formadora de futurs ciutadans, que són el nostre alumnat. (Barrio,2011:11)

Així doncs, estudiar Història és una necessitat, principalment per saber d'on venim i qui som. Aquesta necessitat, a vegades, és difícil trobar-la implícita als joves. Alguns senten curiositat per el passat, però no li troben un interès científic. És per això, que hem d'aconseguir que estudiar història en el nostre alumnat els impliqui més motivació i per tant, s'ha de recórrer a estratègies que els motivin, tal com relacionar el contingut amb la proximitat de les seves vides. (De Pablos,1992: 50)

Per tal de garantir aquesta nova versió de l'ensenyament de la Història és necessari incorporar diferents materials i recursos didàctics com per exemple, la fotografia, com es farà en aquesta proposta educativa. Així, si s'usa aquest recurs, les fotografies es poden presentar mitjançant diapositives (digitalment, cosa que permet acostar-se a fotografies més diverses i fins i tot d'altres part del món) o en paper (s'ha de disposar de les fotografies originals o en el seu cas imprimir-les) . De totes maneres, el poder presentar-les digitalment o modificar-les permetria destacar o veure detalls que a les fotografies originals seria impossible. (Adame,2009: 6) Per això, les noves tecnologies que s'han

anat implementant a l'educació permeten transformar la manera de tractar i de disposar els recursos. (Minervini,2005: 1)

Cal tenir en compte també que en els processos educatius d'ensenyament-aprenentatge estableixen que hi participin emissor, receptor i missatge com a elements perquè es produeixi la comunicació. En l'enfocament clàssic l'emissor és el professor, les fonts de coneixement són el missatge i el receptor és l'alumnat.(Adame,2009:1) Amb aquesta distribució tradicional el recurs més utilitzat que acompanya el missatge que transmet el professor és el llibre de text, si bé cada vegada més s'introdueixen altres recursos, sobretot els tecnològics. (Moreno, 2004:1) El recurs que utilitzarem dependrà del que es vulgui explicar així com de l'estratègia didàctica que es vulgui seguir. D'aquesta manera, en la fotografia serà un recurs didàctic molt important i es pot convertir en un recurs bàsic que reforci les explicacions del docent (Gavaldà i Santiesteban,2003: 61) o reconvertir la fotografia en el missatge i que el professor es converteixi en guia de l'activitat. (Adame,2009:1)

Així, la imatge pot ser usada com a mitjà per a transmetre els continguts de l'assignatura (Pantoja, 2010:183) ja que permet incorporar nous recursos, en aquest cas posarem d'exemple la fotografia, incorporada a les explicacions dels docents. La imatge suposa una manera d'usar un mitjà nou amb instruments renovats que permet anar cap a terrenys encara inexplorats (Pantoja,2010: 184)

Les imatges són recursos molt útils per a l'educació i un recurs molt útil per explicar els continguts del currículum d'Història (González Fulle et all,2015: 10), el que passa és que la majoria de les vegades aquestes passen desapercebudes tant per docents com per l'alumnat, sobretot quan es dona més importància al text que no a les imatges.(Rigo,2014: 2) I tot i que hi ha imatges que s'han creat explícitament per a ser usades didàcticament, qualsevol imatge pot ser susceptible de ser didàctica, (Rigo,2014: 2) ja que la imatge s'entén com un document bàsic per ensenyar el passat. (Gavaldà i Santiesteban,2003: 61)

Així doncs, per utilitzar imatges didàcticament s'ha de fer de manera planificada, començant per l'observació, descomponent la mateixa imatge, fent preguntes, hipòtesis, suposicions... analitzant que és el que hi veu l'alumnat i les diferents visions que ens poden donar. (Rigo,2014: 2) Sense oblidar el context, perquè és vital saber el context d'una imatge per poder comprendre-la bé, relacionant-la amb altres fonts. (Rigo, 2014: 3)

La imatge com a recurs didàctic contribueix a: la comprensió dels continguts abstractes i difícils d'interpretar; la motivació d'aprendre i aprofundir en els continguts; la presentació de nous conceptes, de vocabulari, consolidar els continguts apresos i ensenyats; transmetre el contextos, el foment de la comunicació a l'aula relacionant-ho amb la vida quotidiana, estimular la imaginació i expressió d'emocions, activar coneixements previs i expressar la imaginació i l'expressió artística i emocional i l'activació d'aquests coneixements. (Rigo, 2014: 3) (Sànchez,2009: 2)

És per això, que l'aprenentatge de la història a través de les imatges com la fotografia permet moltes possibilitats de desenvolupament dels continguts i aplicació de noves metodologies didàctiques que engresquin a l'alumnat. Agós considera que usar la imatge com a recurs permet emprar-la com una font històrica, incloure els continguts de la fotografia dins l'assignatura, es pot fer una interpretació simbòlica de la fotografia, a més d'aprendre que la imatge pot ser usada com a llenguatge històric amb el qual podem aprendre història. Igualment, fer activitats amb imatges permet repassar els coneixements adquirits i pot despertar l'interès entre els alumnes i aconseguir realitzar classes més amenes i motivar els alumnes sobre la importància d'aprendre història i relacionar-ho amb la societat actual. (Agós,2012: 20-21)

Com ja hem dit, les imatges es poden convertir en una font per a l'educació molt important, però hi ha aspectes que s'han de tenir en compte, ja que no totes les fotografies es poden analitzar de la mateixa manera. Dins la història hi ha imatges que es poden prendre de manera literal, altres són més il·lustratives. De totes, el més important, és que la fotografia és una font de caràcter documental, ja que és el testimoni d'alguna cosa i representa una

realitat. Per tant, la fotografia és un reflex fidel del que va passar en un lloc i moment determinat i com a tal pot ser usada com a font. (Devoto,2013: 79)

A més, el treball amb fotografies permet relacionar-se amb el concepte de temporalitat. Quan s'estudia l'entorn més proper , la localitat, es poden veure canvis en l'urbanisme, transformació en l'entorn, tradicions, records... que formen part de la cultura i el patrimoni local. Per tant, en relació a la temporalitat, les fotografies permeten saber que són un indicatiu, que s'han volgut conservar, que volen transmetre algun missatge i que pretenien convertir-se en memòria. (Pagès,2010: 293)

Fer feina amb imatges permet tant al docent com a l'alumnat treballar amb un tipus de font que no estan acostumats, però que els permet acostar-se a la realitat i a la vida quotidiana, així com a fenòmens socials i canvis que segurament sense l'anàlisi d'imatges els passarien desapercebuts. (Rigo,2014: 5-6)

Igualment, treballar amb imatges pot suposar a l'alumnat sortir de la rutina diària de l'estudi i motivar-lo a investigar i aprendre d'aquestes imatges. (Rigo,2014: 6) Per tant, la fotografia es converteix en una font molt important per a transmetre informació i convertir-se en un recurs per a captar a l'alumnat, sobretot fent ús d'imatges cridaneres i que els resultin interessants.(Agós,2012: 88)

Actualment estem rodejats d'imatges, vivim en la cultura de la imatge, però en estar tant implícites socialment moltes passen desapercebudes, però són documents que ens permeten fer interpretacions. (Agós,2012: 90) D'aquestes imatges podem considerar que n'hi ha que són útils per a l'educació i es pot estudiar la història a través d'elles, veient el missatge que hi ha en elles. (Agós,2012: 89)

Malgrat tot i que hem explicat que la fotografia es pot convertir en un recurs didàctic molt important per a la història convé no oblidar que hi ha limitacions i dificultats a tenir en compte alhora d'usar-la per saber fer-li front i poder aprofitar-la al màxim com a recurs didàctic.

Una de les dificultats més destacades és que molts de docents no se senten prou preparats per a treballar amb imatges. Consideren que el text escrit és una salvaguarda per explicar història i sols s'usen les imatges merament il·lustratives i no s'usen com a font. (Devoto,2013: 75) De manera il·lustrativa els serveix perquè la seva explicació sigui molt més literal amb l'ajuda de les imatges. (Devoto,2013: 79)

Per altra banda, les imatges s'han d'usar com a elements que aportin informació precisa sobre una societat o cultura del passat. Però, no sempre és així, moltes vegades les imatges emprades per els docents no deixen de ser merament il·lustratives o acompanyen a conclusions a partir d'altres fonts, sense qualificar-les com a una autèntica font. (Devoto, 2013: 76)

Si s'empra com a font, s'ha de tenir en compte que té limitacions, així la seva gran producció a partir del segle XX ens pot permetre usar-la com una font important en el context de la història contemporània, però es tracta d'una font parcial, per tant, com a font s'ha de complementar amb altres fonts. Igualment, com ja s'ha dit anteriorment han d'estar ben documentades, s'hi ha de poder fer una lectura crítica i poder tenir capacitats comunicadores, és a dir, les fotografies han d'aportar informació sobre el que volen representar. (Devoto,2013: 85) La fotografia ens transmet informació del passat, contenen dates i informació que hem de saber interpretar, i per tant, hem de saber el seu context. (Devoto,2013: 87)

Per això, el docent ajudarà a interpretar la fotografia, si aquesta compta amb el lloc i any ens permetrà reconstruir el context. Això ens durà a reconstruir també els escenaris socials d'un moment determinat, i en concret la vida quotidiana dels protagonistes de la fotografia. És per això, que l'alumnat ha d'aprendre el coneixement històric i la fotografia ho permetrà a través del joc, en que l'alumnat s'anirà familiaritzant amb l'ús de la fotografia com a font per a la història i aquestes permetran cercar contextos, la temporalitat... és a dir, diferents recursos que ens aportarà com a font. (Devoto, 2013:88)

De totes maneres, els docents no s'han de deixar endur per aquestes problemàtiques, sinó que els han de fer front i aconseguir que la fotografia es converteixi en un recurs profitós per a l'alumnat. Per això, és molt important veure com la fotografia pot ser usada com a font per a estudiar la història i suposa un recurs molt enriquidor per a l'alumnat ja que el permet veure i entendre la història de manera diferent. (Agós,2012: 89)

Així, en la nostra proposta educativa hem de destacar la importància de les fotografies familiars. Com ja hem dit abans, la fotografia té un caràcter social i és un vestigi tant voluntari com involuntari, amb la primera intenció de voler conservar allò que s'estava fotografiant. La fotografia respon a una identitat social, a una celebració... (Gavaldà i Santiesteban,2003:61)per tan hem de considerar les fotografies familiar també com a font i això ho hem de transmetre a l'alumnat.

Aquestes fotografies poden ser objecte d'anàlisi de la història personal i com a comprensió del temps històric. Les fotografies han de ser objecte d'anàlisi d'un context, d'una cronologia, d'uns valors implícits... Tenint en compte que usant aquesta tipologia d'imatges l'alumnat es pot fer aquesta investigació molt seva, ja que investiguen sobre ells mateixos i la seva família o el seu entorn.(Gavaldà i Santiesteban, 2003: 61)

La majoria de la població, ja siguin les mateixes famílies dels alumnes, veïns del poble o en algunes ocasions, llibres o arxius fotogràfics que s'han elaborat en el context local, tenen fotografies antigues que permeten a l'alumnat iniciar-se en la interpretació històrica. Aquestes imatges permeten a l'alumnat aportar a la classe d'història una gran diversitat d'aspectes de la vida quotidiana: treball, festa, transport, costums, estudis, vestits, paisatges... Per tant, a través d'aquestes imatges es pot investigar sobre la història de la localitat i veure els canvis i continuïtats, permetent fer comparacions entre el present i el passat.(Pagès,2010: 300-301)

Així doncs, no hem d'oblidar que amb aquest tipus de font hi trobem un recurs fàcil i assequible que motiva a l'alumnat a conèixer la història que l'envolta i de

la qual és particip. Per tant, la història de l'entorn és un recurs molt interessant per a la història i per a l'alumnat, que pren consciència de la seva pertinença a la història i al passat. La fotografia representa un instant del passat i és un document històric que permet veure com eren, vestien, viatjaven o es divertien els nostres avantpassats. (Gavaldà i Santiesteban,2003: 64) És per això que la nostra proposta educativa consistirà que els alumnes puguin aprendre sobre la història i el seu entorn més proper amb una font tant versàtil com la fotografia.

4.7. La fotografia com a font per a la història local.

D'aquesta manera i amb l'exposat al punt anterior podrem relacionar la fotografia com un recurs per a conèixer la història local i la vida quotidiana i així connectar-ho amb la proposta didàctica que proposem. La història local ens fa pensar que es una història poc coneguda que es contraposa a la historiografia més tradicional d'inspiració més positivista basada en els coneixements enciclopèdics i allunyats d'interessos reals i concrets dels estudiants. (Álvarez, 2002: 152)

L'estudi de l'entorn i els seus coneixements històrics ens ajuda a entendre d'on venim i d'on prové el nostre entorn i suposa una major potència del procés ensenyament-aprenentatge. (Prats,1996:74-75) Per això, ho podem relacionar amb la microhistòria, una branca de la història que considera que qualsevol esdeveniment o personatge del passat, per més transcendent que pugui semblar pot ser de gran importància dins la història. (González Cortés, 2010:76)

La Microhistòria es caracteritza per l'estudi de les comunitats, famílies, la vida quotidiana, individus, esdeveniments... És a dir, aquest corrent historiogràfic cerca el que és particular, és a dir, els protagonistes de la investigació són persones corrents, el quals a través del seu estudi ens permet saber les relacions socials i ideologies que l'integren. Gràcies a aquests estudis es visualitza la importància dels fets quotidians i individuals dins la història en general. (González Cortés, 2010:76)

Per això, la microhistòria permet tenir un gran potencial didàctic ja que permet acostar-se a la història mitjançant l'estudi dels fets quotidians de familiars i permet a l'alumnat atracar-se a la investigació històrica. Així, s'entén que la vida en sí és un recurs didàctic per a la història i la seva introducció a les aules com ja hem dit, fomenta la investigació, ja que les històries i les fotografies dels familiars i de l'entorn permeten adquirir un major interès per a la història així com permetre conèixer costums i formes de vida del passat. (González Cortés,2010: 81) És a dir, es tracta de fer-hi una relació entre la microhistòria i la intrahistòria en que la vida quotidiana s'emmarca dins el període d'estudi. (Amer et alli,2013: 48). Aquests records propicien una comprensió més significativa de la història. (González Cortés,2010: 81) Però, no és freqüent fer una relació de la història local als currículums d'Educació Secundària i Batxiller. (Prats, 1996: 74-75)

Per això es necessari cercar alternatives didàctiques que ens permetin incloure la història local dins els processos d'ensenyament-aprenentatge. Per això, s'han de proporcionar els estudiants noves eines perquè puguin accedir a aquests coneixements, els puguin entendre i sobretot aplicar-los a la seva vida. La fotografia n'és un exemple d'aquestes eines. (Jiménez-Berengel et alli,2018. 71)

L'estudi de la història local suposa importants canvis en quant a la forma de contemplar el passat. Amb la història local permet a l'estudiant comprendre el món en el que viu. Aquest procés d'ensenyament-aprenentatge de la història local permet no sols que l'alumnat opini, com podria fer amb continguts de caire més general, sinó que també pot interactuar en el seu entorn. (Álvarez, 2002: 153)

L'estudi de la història local aporta una gran quantitat d'avantatges als docents com ensenyar, investigar, reflexionar i comprendre millor la vida social, el poble i acostar-se a l'entorn i la comunitat. Per tant és important destacar que la història local és una via per investigar, per comprendre la vida social d'un poble o una comunitat. El seu estudi permet al docent adquirir un rol social i a

l'alumnat prendre consciència de l'entorn que els envolta. (Jiménez-Berengel et alli,2018: 67)

Amb l'ajuda del docent els estudiants poden comprendre els fets històrics, fenòmens socials i els processos de la seva mateixa societat. Es permet aproximar-se a la investigació cercant informació històrica des de la seva realitat i la seva pròpia experiència. (Jiménez-Berengel et alli, 2018: 68)

La investigació de la història local és basa principalment en l'observació de l'entorn i dels fenòmens socials. Aquesta història es concentra en un lloc determinat (un barri, un municipi) en el qual hi pertany la memòria col·lectiva dels seus habitants. (Álvarez, 2002:152) La memòria es relaciona amb l'actual canvi social i tecnològic, que és constant, en relació a la transformació del treball, dels pobles, de les relacions personals, de la mobilitat, dels paisatges... és a dir, del nostre entorn. La memòria funciona com un recurs per a reconstruir el passat i per recrear-lo i que per tant, no quedi a l'oblit. (Amer et alli,2013: 49)

Per tant, és important des del punt de vista didàctic relacionar amb els continguts imatges, conceptes i moments per poder aprofundir en la història i el temps històric. Per això, és molt útil saber la mentalitat i la vida quotidiana del moment en què la gent anava al cine en blanc i negre, la ràdio era el mitjà de comunicació important, no hi havia geleres, la roba era de cotó... i l'aproximació en aquests elements es pot fer a partir de fotografies, que ens permeten acostar-se a la vida quotidiana del moment. (Hernández i Feliu, 2019: 206-207) Ja que la fotografia ens permet veure els canvis i continuïtats de la història. (Álvarez, 2002: 161)

La vida quotidiana és un recurs didàctic molt important i una font indispensable per a la història. Introduir la vida quotidiana a les aules és possible i serveix per a conèixer les formes de vida i l'entorn més pròxim. Amb aquest recurs l'alumnat mostra molt interès alhora d'investigar la història més propera a ells. (González Cortés, 2010:67)

Així, les unitats didàctiques haurien d'incloure elements procedents de la història local i la vida quotidiana per a treballar sobre períodes concrets de la

història a la pròpia localitat , ja que les evidències properes permeten acostar-se a la cronologia, fer hipòtesis, analitzar les fonts històriques... Per tant els treballs sobre la història local no és altre cosa que aplicar la observació sobre algun període del passat observat des d'una altra perspectiva. (Prats, 1996: 79)

Per tant, podem dir que els estudis d'història local permet diverses possibilitats didàctiques tals com que els alumnes prenen constància de les restes visibles que hi ha al voltant i per tant, que el seu municipi també poden disposar de fonts interessants per a comprendre la història. També permet ensenyar coneixements, habilitats i tècniques per poder analitzar i identificar els vestigi propis dels mètodes d'investigació del passat. Igualment, també poden servir per ajudar a que els alumnes reconstrueixin fets i esdeveniments així com iniciar-se en la interpretació històrica. (Prats, 1996:80)

A més de que el desenvolupament d'aquesta didàctica permet a l'alumnat interactuar amb el seu medi més pròxim i afavorir la capacitat crítica i iniciativa i autonomia personal, a més de la sociabilització, la convivència i l'aprenentatge en valors. (González Cortés,2018: 81) Així, el coneixement de l'entorn és molt important per al nostre alumnat, per una part perquè conèixer aquests elements permet un millor desenvolupament de l'alumnat i per altre part perquè amb el coneixement de la realitat més propera poden arribar a comprendre les realitat més àmplies (Marrón,1990: 161) Permet veure que la història de la família també forma part de la història, és a dir són protagonistes de la història que aprenen. (González Cortés,2010: 81)

Amb l'estudi de la història local i la vida quotidiana se cerca un punt de vista renovat per a explicar la història. No es pretén que sigui un ensenyament memorístic, aïllat de la realitat sense cap mena de connexió amb l'alumnat, com ja havíem comentat abans. Sinó que s'ha de potenciar un aprenentatge actiu i dinàmic. (De Pablos,1992: 37) en que l'alumnat prengui consciència de la importància del seu entorn, que agafi el gust a investigar i que el professor deixi el seu paper com a tal i es converteixi en guia, acompanyant a l'aprenentatge del seu alumant, que és el que pretendrem amb la proposta didàctica que proposem.

4.8. Aplicació: Activitats d'ensenyament-aprenentatge.

A. Treball previ del docent.

Abans de presentar les activitats a l'alumnat, el docent ha de realitzar una sèrie de tasques per tal d'assegurar-se que l'activitat estigui ben coordinada i es pugui desenvolupar correctament. És per això, que abans de fer les activitats a classe haurà de seleccionar les imatges que es voldran treballar, haurà de crear els grups amb l'alumnat que tingui a classe i cercarà altres fonts que puguin complementar la recerca d'informació durant les activitats.

- Selecció d'imatges.

La primera tasca del docent serà la selecció d'imatges per a les activitats, tenint en compte la programació i la Unitat Didàctica a la qual van dirigides les activitats. En aquest cas les activitats es relacionaran amb la Unitat Didàctica *El Franquisme a Espanya i les Illes Balears* que ens serviria per explicar el context en el que es referiran les activitats però centrant-nos en el context més proper, és a dir, en el local, que en aquest cas serà el poble de Binissalem, i investigant els canvis que s'han presentat en comparació a l'època estudiada amb l'actualitat.

Per això, s'ha decidit escollir una sèrie d'imatges de Binissalem, del poble en si com de la seva gent seleccionant les fotografies representatives a partir de fonts fotogràfics de Binissalem que es trobaven a arxius fotogràfics personals i a llibres que contenien imatges de Binissalem del moment, perquè no es compta amb un arxiu fotogràfic com a tal a l'arxiu municipal. Aquestes imatges permeten veure que el poble i la seva gent ha anat canviant al llarg dels anys, des d'un carrer concret, als llocs més emblemàtics com la plaça, casals del poble ben reconeguts com Can Antic, a la seva gent, en concret en la manera de vestir-se, divertir-se o relacionar-se.

Aquest recull de fotografies es poden veure a l'annex 1 (pàgines 55 a 70) on hi apareixen referenciades. S'ha intentat que siguin representatives del moment que es vol estudiar, com també que pugin motivar i engrescar a l'alumnat a investigar sobre el període al que pertanyen. En cas de que alguna presenti

dificultats per poder documentar-la el docent l'acompanyarà d'alguna explicació que ajudi a l'alumnat a comprendre millor la fotografia.

- **Creació dels grups.**

El primer que s'ha de tenir en compte a l'hora de crear els grups és quin és el nostre grup o grups classe al qual dirigirem les activitats. En aquest cas, i com ja s'ha dit abans, les activitats aniran dirigides a l'alumnat de quart d'ESO. Per tant, haurem de saber quin és el nombre d'alumnes que tenim per classe. Perquè funcioni l'activitat convé que els grups siguin mitjans, és a dir, que siguin entre tres i cinc alumnes i heterogenis.

Per tal d'aconseguir aquesta heterogeneïtat haurem de tenir en compte si hi ha nins que presentin dificultats d'aprenentatge i es repartiran seguint l'agrupament de tres columnes: en una primera columna hi disposarem els alumnes que destaquin sobre la seva iniciativa, tenen capacitat per ser líders, estan molt motivats i són entusiastes a més de presentar altres qualitats, la tercera columna seran els alumnes que presentin dificultats d'aprenentatge com baix rendiment escolar, poca motivació o necessiten ajudes i finalment la columna intermèdia serà la resta de la classe. D'aquesta manera, els grups estaran formats per un alumne de la primera columna, dos de la segona i un altra de la tercera columna i incrementarem d'alguna de les columnes depenent del nombre d'alumnes que hi hagi a cada classe i dels que hi hagi a cada columna. (Pujolàs, 2003: 4)

- **Altres fonts d'informació.**

No s'ha d'oblidar que la principal font principal d'aquesta proposta didàctica són les fotografies, com ja he comentat anteriorment. A més de les fotografies el docent seleccionarà una sèrie de llibres perquè els alumnes cerquin la informació que els faci falta. Aquests llibres seran sobre l'època d'estudi, el Franquisme tant a Espanya en general, com concretament, a les Illes Balears. També es pot recórrer a notícies de l'època o a revistes divulgatives per poder complementar la informació que sigui necessària per a completar les activitats.

El docent ajudarà als alumnes en la utilització d'aquestes fonts d'informació si es presenta alguna dificultat.

B. Metodologia.

La Història, així com diferents assignatures, per la seva configuració actual permeten ser explicades per diverses metodologies. Aquestes metodologies s'han d'adaptar depenent de les necessitats de l'alumnat i hauran de tenir en compte les estratègies d'ensenyament-aprenentatge. (Egea,2011: 42)

El més natural és utilitzar una metodologia mixta, combinant la metodologia tradicional (que són les explicacions del docent i la realització d'activitats relacionades amb el temari) amb altres activitats (més innovadores, tal com les que presentem). De totes maneres, el que s'ha de fer és propiciar la motivació i participació activa de l'alumnat en relació als continguts que s'estudien. El que s'ha de fer és motivar a l'alumnat a investigar sobre a història i no presentar-la com una sèrie de dades que s'han d'aprendre de manera memorística (Egea,2011: 43)

En el cas que ens presenta la nostra proposta didàctica fa que sigui necessari la mescla de metodologies, una realitat que veiem aplicada a la majoria de centres i que es basa en fer una compaginació entre les explicacions dels docents i activitats més innovadores que engresquin als alumnes i consoliden els continguts.

Les explicacions dels docents seran breus (entre quinze-vint minuts) per no convertir l'explicació en un discurs del docent sinó que ser breu i poder captar l'interès dels estudiants, per això el llenguatge i les activitats estarà adaptat al seu nivell per garantir l'aprenentatge significatiu de l'alumnat.

Així doncs, es duran a terme les breus explicacions del docent a mode d'introducció a l'inici de les activitats, com a guia durant l'activitat o fent correccions de manera objectiva i positiva al final d'aquestes perquè l'alumnat assolixi els objectius i aprengui els continguts a través de les activitats.

Per això, es relegarà al màxim el paper de docent com a acompanyant, ja que es pretén que siguin els propis alumnes que construeixin el seu coneixement i arribin a unes conclusions de les activitats per així assolir l'aprenentatge. Igualment, el docent sempre ajudarà a l'alumnat en cas de dubtes que pugin sorgir durant el desenvolupament de les activitats. D'aquesta manera, es crearà una proposta educativa que es desenvoluparà als punts següents, basada en activitats que pretenen propiciar la motivació i l'interès de l'alumnat.

C. Temporització.

Pel que fa a la temporització d'aquestes activitats d'ensenyament-aprenentatge s'ha de recordar que aquesta proposta educativa té la finalitat d'ampliar i complementar els continguts sobre *La dictadura franquista a Espanya i les Illes Balears* per la qual cosa en la següent temporització sols esmentarem les sessions on es desenvolupin les activitats de la proposta educativa i no apareixeran la resta de les sessions on es desenvoluparà la resta de la Unitat Didàctica. També, cal recordar que aquestes activitats es realitzaran al llarg del de la Unitat Didàctica, algunes tenen sessions concretes per a la seva realització, però d'altres el docent els podrà realitzar en el moment que cregui més oportú. De totes maneres, convé que s'hagi fet a classe els apartats de la *dictadura franquista a Espanya* per tal d'haver fer el context en general i poder realitzar les activitats quan s'estigui desenvolupant els continguts referents a la dictadura a les Illes Balears, per tal de relacionar-ho amb els context més proper.

Per tant, aquesta temporització s'hi haurien de sumar la resta de sessions que conformarien la Unitat Didàctica. Així doncs, només es parlarà de les sessions relacionades amb les activitats sobre la història local i la vida quotidiana de Binissalem. Igualment, no hem d'oblidar que aquestes activitats es podran intercalar amb altres sessions i en aquest cas s'ha optat per intercalar les activitats amb altres sessions on s'hi expliquin *les etapes de la dictadura franquista, la vida quotidiana...* Les activitats es dividiran d'aquesta manera:

Activitat 1 (Una sessió, serà la primera sessió de la Unitat Didàctica): *Avaluació inicial*.

Els 55 minuts de la sessió per fer l'avaluació inicial es dividirà en:

5' passar llista

20' projecció de fotografies i comentar-les.

15' Pluja d'idees.

15' Explicació del docent.

Activitat 2 (Tres sessions, preferiblement a la meitat de la Unitat Didàctica, un cop haver fet el context general de la dictadura Franquista o el context de la dictadura Franquista a les Illes Balears): *Binissalem passat i present*.

Aquesta activitat és una sortida didàctica i consisteix en tres sessions:

La primera sessió consistirà en que, dels 55 minuts que ocupa una sessió, sols se n'empraran quinze, preferiblement els darrers minuts de classe per explicar en que consistirà la sortida didàctica i les activitats que hi haurà relacionades.

La segona sessió serà la sortida didàctica per Binissalem. En aquest cas, la sessió durarà 120 minuts d'aquesta sortida didàctica es dividirà en:

5' passar llista

10' explicar la ruta de la sortida didàctica.

105' recorregut per Binissalem (recorregut per diferents carrers del poble i realització d'activitats)

La tercera sessió de la sortida didàctica, anomenada *Comparació del passat i el present*, consistirà en una sessió de 55' que la dividirem en:

5' passar llista

10' explicar l'activitat i fer grups.

40' Elaboració de fitxes i recopilació d'informació.

Activitat 3 (Una sessió, preferiblement que es faci després de fer l'apartat on es contextualitza la dictadura Franquista a les Illes Balears i si es fa un apartat sobre la vida quotidiana i la societat en temps del franquisme): *La vida dels nostres avantpassats*.

Així, dels 55 minuts que dura la sessió es dividirà en:

5' passar llista

10' explicar activitats, que es posin en grups i repartiment de les fotografies.

40' Realització de fitxes de les fotografies i recull de la informació que n'han extret.

Activitat 4 (Una sessió, preferiblement quan s'estigui acabant la Unitat Didàctica): *L'arxiu de l'IES Binissalem*.

Dels 55 minuts que dura la sessió els dividirem en:

5' passar llista.

10' explicació de l'activitat

30' realització d'una fitxa de catalogació de fotografia.

10' Adjuntar fotografies i crear un arxiu fotogràfic.

Activitat 5 (Una sessió, en acabar la Unitat Didàctica): *Binissalem abans i ara*.

Dels 55 minuts que té la sessió, la dividirem en:

5' passar llista.

10' explicar l'activitat.

25' Realització de les exposicions a classe.

15' Col·locació dels pòster a l'entrada de l'institut a mode d'exposició.

A continuació es desenvolupen més detalladament les activitats que hem presentat en aquest punt.

D. Desenvolupament de les activitats.

La present proposta educativa pretén, com ja hem dit abans, complementar els continguts del currículum relacionats amb l'apartat *La dictadura de Franco a Espanya i les Illes Balears* perquè és un tema que es troba dins el continguts finals del currículum de Geografia i Història d'Educació Secundària de les Illes Balears i moltes de vegades es presenta a classe de manera ràpida i amb poc aprofundiment.

Fins i tot, l'apartat de les Illes Balears pot passar desapercbut per ser un tema més concret davant continguts més generals, cosa que suposa que molts docents facin referència al període a Espanya en general, però no se centrin en el període a les Illes Balears.

Hem de tenir present i tal com també diuen autors com Naranjo et alli o Valls, que La Guerra Civil i el Franquisme és un dels períodes més conflictius i dramàtics de la història a més de ser un dels temes més delicats alhora de tractar-lo als llibres d'història. (Naranjo, sense any, 61) (Valls,2007: 61) Així i tot, no podem passar per alt que els continguts que es refereixen a les Illes Balears no formin part del procés d'aprenentatge del nostre alumnat, ja que són continguts que poden considerar-se molt propers i per tant són més engrescadors i motivadors. A més, si tenim en compte el que ja hem explicat anteriorment, sobre la importància de l'estudi de la història local, ens permet pensar que la proposta didàctica que proposem és del tot acertada.

Així, la nostra proposta didàctica es basarà en una sèrie d'activitats que fomentaran l'ensenyament-aprenentatge relacionades amb els continguts del currículum *La dictadura Franquista a Espanya i les Illes Balears* i amb els objectius que hem exposat anteriorment. La proposta didàctica es troba dividida en cinc activitats que inclouen des de les activitats d'iniciació, a les d'aprenentatge i consolidació. Aquestes activitats les estructurarem en tres parts.

Dins la primera hi trobarem les activitats d'introducció-motivació que ens serveixen per cercar els interessos dels alumnes i anar introduint les activitats dins la Unitat Didàctica. Aquestes són les primeres activitats de la proposta didàctica i serveixen per saber els coneixements previs que tenen els alumnes.

En el cas de la nostra proposta didàctica aquesta primera activitat, que anomenarem *Avaluació inicial*, consistirà en projectar a la pissarra digital o projector una sèrie de fotografies (cercarem fotografies que siguin molt representatives de moments històrics relacionats amb els continguts, com les que presentem a l'Annex 2, Sessió Inicial, pàgines 70-71). L'alumnat haurà de descriure què veu i si reconeix els personatges o els fets que hi apareixen.

Seguidament, es farà un pluja d'idees demanant a l'alumnat perquè considera que serveix la fotografia, si la consideren important per a conèixer la història i com d'important n'és dins la història a través de les preguntes que proposem a l'Annex 2: Sessió inicial, a la pàgina 71. Un cop haguem recollit les respostes a la pissarra o a l'ordinador el docent farà una breu explicació de la importància de la fotografia com a font històrica i les parts que podem trobar a una fotografia. Per aquesta darrera explicació, es pot fer servir la divisió que utilitzen González Fulle et alli i que proposa com a elements de la fotografia:

- Enquadrament: espai que apareix a la imatge (què és el que surt i el que no)
- Composició: la forma en que es disposen els objectes i les persones.
- El Subjecte principal: si hi ha un animal, una sola persona o un grup de persones que s'hi representen principalment. Pot ocupar tant tot l'enquadrament com sols una part.
- Fons: espai que està situat al darrera del subjecte principal. Cosa que dona que hi hagi diferents plans: Pla general (grans escenaris, paisatges, multituds), pla general curt (presenta un angle general però es centra amb un subjecte específic), pla mig (el subjecte apareix tallat a la cintura), pla mig curt (el cos apareix des del cap al pit).

- Perspectiva: angle de visió de l'escena (normal, de de dalt, en picat, contrapicat...) (González, Fulle: 54-57)

Aquesta activitat es farà a l'inici de la Unitat Didàctica.

Després passarem a les activitats de desenvolupament amb la finalitat de complementar les classes expositives i fomentar l'aprenentatge per el descobriment en els alumnes, que en prendran part activa d'aquest ensenyament-aprenentatge mitjançant la realització de les activitats que a continuació expliquem. En el cas de la nostra proposta didàctica seran tres activitats que s'aniran desenvolupant al llarg de la Unitat didàctica.

La primera activitat de desenvolupament, anomenada *Binissalem: passat i present*, consistirà en fer una sortida didàctica que es dividirà en tres sessions i consistirà en un itinerari per Binissalem. La primera sessió consistirà en que els deu darrers minuts del dia abans de la sortida haurem explicat en que consistirà l'activitat. La següent sessió ja serà la sortida didàctica en que s'anirà explicant el context del Franquisme en el poble incidint en com era el poble. Durant l'itinerari en farem servir un mapa que lliurarem a l'alumnat i que presentem a l'Annex 2 (Activitat 2, pàgina 72) i els plafons que s'ubiquen dins el poble on hi apareixen fotografies antigues, a més de les que nosaltres també emprarem i les preguntes que farem (Annex 2, Activitat 2, pàgines 72-80) que ens serviran per veure com era el poble. Demanarem als alumnes que a cada aturada que farem han de realitzar una fotografia amb el seu mòbil per una futura activitat. A més, l'alumnat haurà de fer un resum de la sortida.

La darrera sessió relacionada amb la sortida didàctica, anomenada *Comparació entre el passat i el present*, la dedicarem a en grups fer una fitxa sobre les fotografies de Binissalem entre el 1939 i 1975 i les fotografies que hauran fet els alumnes a la sortida, que la trobem desenvolupada a l'Annex 2: Activitat 2, pàgines 80-82. La informació que es recolleixi en aquesta activitat es guardarà per completar activitats futures. Aquestes tres sessions es poden fer al llarg del desenvolupament de la Unitat Didàctica.

La segona activitat de desenvolupament consistirà en fer una activitat sobre la vida quotidiana i l'anomenarem *La vida dels nostres avantpassats*. L'alumnat s'haurà de posar per grups que ja hem fet anteriorment. Aquesta activitat es farà després d'haver començat a donar els continguts de *la vida quotidiana i la societat en època del Franquisme a Espanya i a les Illes Balears*. En aquesta sessió s'explicarà la importància de conèixer el nostre entorn i la vida quotidiana de llavors. Així, l'alumnat es tornarà a agrupar i repartirem a cada grup fotografies prèviament seleccionades que els permetran assolir els continguts i objectius prèviament anomenats a través de completar les fitxes que desenvolupem a l'Annex 2 (Activitat 3, pàgines 82-91). Aquesta informació es recollirà individualment i conjuntament per a una futura exposició oral en grup. El mateix dia que es realitzi aquesta activitat es demanarà a l'alumnat que porti per el pròxim dia una fotografia d'entre 1939 a 1975 en que hi aparegui algú, un grup de familiars o un paisatge.

La darrera activitat de desenvolupament, *L'arxiu de l'IES Binissalem*, es farà quan ja s'estigui arribant al fi de la Unitat Didàctica. Consistirà en fer un arxiu fotogràfic amb les fotografies que porti el nostre alumnat. Ells hauran de fer una fitxa (que donarà el docent i que es troba a l'Annex 2: Activitat 4, pàgines 91-92) de la seva fotografia i posar-la a un arxiu conjunt que serà l'arxiu fotogràfic de l'IES Binissalem. Aquesta activitat permetrà al nostre alumnat acostar-se a la investigació històrica dels arxius, a més de fer extensiva l'activitat als pobles de Binissalem, Consell i Alaró, ja que al tenir alumnat provinent dels tres pobles ens permetrà tenir fotografies dels tres pobles.

Finalment les activitats de consolidació per comprovar que els alumnes han après sobre els continguts de la Unitat Didàctica i han aconseguit els objectius i desenvolupar les competències. Aquesta darrera activitat, una exposició titulada *Binissalem abans i ara*, consistirà amb una recollida de la informació de totes les activitats fetes anteriorment i fer un pòster explicatiu (la plantilla del qual es troba a l'Annex 2: Activitat 5, pàgina 92-93) de totes les fotografies que hagin anat tractant cada grup. Amb aquest pòster faran una exposició oral

davant la classe i després es penjarà al *hall* de l'institut perquè altres alumnes o familiars ho pugin veure.

4.9. Recursos i materials.

Els materials didàctics són els elements que utilitza el professorat per a guiar l'aprenentatge de l'alumnat o que ajuden a facilitar i desenvolupar els continguts curriculars així com permeten assolir l'aprenentatge significatiu. Els materials didàctics destaquen per seguir una sèrie de característiques:

- La seva facilitat a l'hora d'emprar-los.
- El seu ús individual o col·lectiu (depenent si la divisió alhora de fer les activitats és individual, en grup mitjà o en grup gran).
- La seva adaptació en els diferents contextos, entorns o estratègies.
- La seva modificació i transmissió quant als continguts.
- La capacitat de motivar l'alumnat i despertar el seu interès per a descobrir nous temes.
- Adaptació dels diferents ritmes de treball de cada alumne/a.
- Permet crear estratègies d'aprenentatge per als alumnes i que aquests reflexionin sobre els seus aprenentatges.
- Serveixen de guia per a l'aprenentatge dels alumnes (Guerrero, 2009: 3)

Els materials didàctics han de tenir una finalitat concreta i pedagògica relacionada amb els continguts que s'han d'aprendre. A més, han de ser innovadors i permetre que els alumnes surtin de la rutina que estan acostumats a seguir, ser motivadors i relacionar-se amb la realitat (Guerrero, 2009: 4). En aquest cas, les fotografies permetran de manera innovadora complementar els continguts que es veuen a classe.

Depenent de les activitats que es vulguin fer s'hauran de seleccionar uns materials o altres per a garantir l'aprenentatge de l'alumnat. Aquests materials han de ser rellevants per l'aprenentatge de l'alumnat. Igualment han de perseguir els mateixos objectius que l'activitat per tal que l'alumnat assoleixi

l'aprenentatge. (Guerrero, 2009: 4-5) En aquest cas, el material central de les activitats seran les fotografies, s'ha de tenir en compte que siguin el més rellevants possibles i que permetin als alumnes descobrir els canvis que hi ha hagut a Binissalem entre el període estudiat i l'actualitat.

En la nostra proposta educativa seran necessaris diferents materials didàctics que permetin al nostre alumnat desenvolupar les activitats. Per això necessitarem:

El material més important i indispensable, sense el qual no es poden desenvolupar les activitats seran les fotografies. Es poden tenir tant escanejades com en suport original. És millor escanejades per assegurar-se la bona conservació de les originals.

A més, necessitarem un projector a l'aula per a poder projectar les imatges de l'activitat inicial; mòbils, ja que els alumnes hauran d'emprar els seus propis per a poder fer les fotografies de la sortida didàctica; ordinadors de l'aula d'informàtica, dels propis alumnes si el duen per a realitzar les fitxes i el resum de l'activitat 2. Com a altra opció es poden fer fotocòpies per si el dia que es fes l'activitat no es pot emprar la sala d'informàtica, falla la xarxa wifi o algun alumne vol fer el resum a mà.

Per tant, i relacionat amb el punt anterior, seran un altre material les fitxes dites, ja siguin en format digital o en paper. També serà necessari un escàner per a poder escanejar les fotografies que duguin els alumnes per l'activitat 4, així com cartolines o fols A3 i una impressora per a poder imprimir els pòsters per a l'exposició.

4.10. Atenció a la diversitat.

Cada alumne té el seu ritme d'aprenentatge i és per això, que nosaltres com a docents, hem de tenir en compte les seves necessitats educatives, que poden ser molt diferents uns dels altres. Per això, hem de tenir en compte que alguns alumnes poden necessitar adaptació dels continguts als seus ritmes per tal d'aconseguir que els assoleixin. (Egea,2011: 54)

Per això tindrem en compte que hi ha diversitat d'alumnat a una classe i que hi podem trobar alumnes que necessitin diferents atencions específiques tals com els alumnes d'altres capacitats, els quals s'han de procurar que mantinguin l'interès, que estiguin actius i que no s'avorreixin. Si veiem que tenen molt d'interès pel tema, els podem oferir activitats d'ampliació.

També trobarem alumnes amb facilitat per l'aprenentatge, aquests poden ajudar a la resta dels companys i si estan força interessats en el tema els podem oferir activitats d'ampliació. També trobarem alumnes amb poc interès per la matèria, amb aquest tipus d'alumnat el que s'ha de fer és motivar-lo cercant activitats que despertin el seu interès. (Egea,2011: 54-55)

Davant aquesta diversitat, és fonamental que els alumnes estiguin distribuïts en grups de treballs que siguin equilibrats. S'ha de tenir en compte que els alumnes que tinguin molt d'interès poden ajudar a motivar-se als que no tenen tant d'interès i els que tenen facilitat per aprendre poden ajudar a la resta. Per això, el més aconsellable és posar alumnes amb diferents característiques dins el mateix grup. (Agós, 2012:42-43)

S'ha de posar atenció a què el alumnes amb necessitats educatives especials, tractant que siguin capaços de realitzar un projecte acord a les seves capacitats i motivacions personals, afavorint la integració de persones en diferents grups de treball. (Barrio, 2011: 19)

En el nostre cas, a la proposta didàctica que hem explicat hem establert que els alumnes treballaran en grups cooperatius i que els grups seran fets pel docent de manera homogènia, mesclant els diferents tipus d'alumnat. Com que treballaran de manera conjunta, l'alumnat amb necessitats educatives podrà desenvolupar les mateixes activitats que els altres companys. De totes maneres, algunes activitats que es fan de manera individual es poden fer més pautades per tal de poder garantir el seu aprenentatge. Aquest serà el cas del resum de la sortida didàctica.

4.11. Avaluació.

Pel que fa a l'avaluació haurem d'avaluar continguts, aspectes estètics, organització i la utilització del material que en fa l'alumne. Per tant, els instruments d'avaluació es basaran en els objectius que persegueixen les activitats. (Guerrero,2009: 6). Així doncs, a l'hora d'avaluar aquesta proposta educativa tindrem en compte els criteris d'avaluació que li aplicarem. Seran aquests:

- Saber analitzar fonts fotogràfiques i construir coneixements a partir d'elles.
- Situat les fotografies en el seu context (espai i temps) correcte.
- Conèixer i saber emprar vocabulari relacionat amb la fotografia i amb la història.
- Apreciar el patrimoni fotogràfic i el patrimoni local.
- Interrelacionar els fets històrics estatals amb els locals.
- Identificar els processos de canvi que s'han produït entre les societats de la dictadura franquista i l'actual.
- Comprovar que la societat del passat amb l'actual i quins són els processos de canvi que hi trobem.
- Saber explicar quins processos de canvi i quins processos de continuïtat s'han produït entre les fotografies del poble i la imatge que veiem del poble actual.

Així, la Unitat Didàctica en que hi trobarem la nostra proposta didàctica la dividirem amb els següents criteris de qualificació: un 60% de la nota de la Unitat didàctica correspondrà a les activitats que es desenvoluparan al llarg d'ella (que seran les creades a la present proposta didàctica) i un 40% que equivaldrà a la prova escrita que es farà un cop acabada la Unitat Didàctica.

La proposta educativa que aquí presentem suposa una nova manera d'aprendre amb una nova pedagogia perquè els alumnes aprenguin sobre la Dictadura Franquista a Espanya i a les Illes Balears. D'aquesta manera al final

de la Unitat Didàctica es plantejarà una prova final que també sigui innovadora, és a dir, que defugui de la prova íntegrament tradicional de preguntes i respostes i s'aposti per una prova més innovadora que mescli preguntes amb comentaris d'imatges que haguem treballat a les activitats i permeti assolir estàndards d'aprenentatge i els criteris d'avaluació.

D'aquest 60% que equivaldrà a les activitats de la present proposta didàctica, la dividirem entre l'avaluació inicial, l'avaluació formativa i l'avaluació final. D'aquesta manera, ens permetrà veure l'evolució de l'aprenentatge del nostre alumnat des dels seus coneixements més bàsics al seu aprenentatge a mesura que realitzin les activitats i el seu producte final, un cop acabada la proposta.

Cal insistir en que es tracta d'una nova manera d'aprendre, una nova manera de fer una Unitat Didàctica, fugint de la metodologia més tradicional i fent ús de dinàmiques més obertes que permeten al nostre alumnat reflexionar i crear un esperit crític sobre el passat.

Així doncs, l'avaluació inicial correspondria a la primera sessió de la Unitat Didàctica i de la proposta didàctica. Com hem dit anteriorment, que consisteix en una pluja d'idees. Aquesta activitat no tindrà cap percentatge dins la unitat didàctica, ja que només servirà per saber quins són els coneixements previs que tenen els alumnes sobre el Franquisme a Espanya i a les Illes Balears, així com de la vida quotidiana de l'època i de la fotografia.

L'avaluació formativa seran les activitats que es desenvoluparan al llarg de la proposta didàctica (Activitats 2, 3 i 4). Aquesta avaluació formativa ens permetrà veure com va avançant l'alumnat tant amb els continguts com en el seu propi aprenentatge a través de la feina diària. Aquestes activitats correspondran a un 40% de la nota de la Unitat Didàctica que correspondran a les activitats proposades a la proposta didàctica sent el valor de l'Activitat 2 el 20%, l'Activitat 3 un 10% i l'Activitat 4 també un 10%.

Finalment, pel que fa a l'avaluació final, consistirà en la Darrera sessió de la Unitat Didàctica i amb la darrera activitat de la nostra proposta didàctica. Amb aquesta sessió i amb aquesta activitat l'alumnat explicarà les conclusions amb

les que ha arribat al llarg de les activitats i la seva feina. Amb tot això, elaboraran un producte final, el pòster, que equivaldrà a al 20% restant de la nota de les activitats de la Unitat Didàctica.

Així doncs, tenint en compte aquests paràmetres, l'alumnat haurà d'entregar una sèrie de materials: fitxes, un resum, apunts o notes que vagi prenent... que haurà de lliurar el dia de l'avaluació final, en concret el dia de la prova escrita, per així, el professor pugui avaluar la feina juntament amb la prova final i podrà entregar les correccions juntes, sempre fent els aclariments i contestant als dubtes que els alumnes puguin tenir i si així ho necessiten.

Els aspectes que es tindran en compte per poder avaluar el material entregat seran:

- La participació a les activitats 2, 3, 4 i 5.
- La redacció, netedat i ordre en l'entrega dels resum, les fitxes i el pòster.
- L'esforç alhora de pensar i arribar a les conclusions analitzant les fotografies.
- L'evolució feta al llarg de l'aprenentatge i els resultats obtinguts.

5. Conclusions.

El present treball ha consistit en crear una proposta educativa innovadora, per això, hem proposat fer una sèrie d'activitats que complementen els continguts curriculars que es veuen al curs de quart d'ESO. En aquest curs, l'alumnat s'acosta a l'estudi de la història contemporània mundial, europea, d'Espanya i de les Illes Balears, sent aquesta darrera en la que menys s'aprofundeix (normalment, en els llibres de text d'història les referències a les Illes Balears sols ocupen una pàgina del tema).

La proposta d'activitats que he creat ha pretès complementar la Unitat Didàctica de la *Dictadura Franquista a Espanya i a les Illes Balears*, permetent aprofundir més en els continguts curriculars i donant a l'alumnat una visió de la

història del moment molt més propera utilitzant fonts locals. D'aquesta manera, crec haver aconseguit donar una visió molt més propera i de caire local dels continguts generals del currículum de secundària. Sovint la història local passa bastant desapercebuda dins els continguts curriculars i és un recurs molt útil i que ens serveix per completar els continguts i permet conèixer la història del nostre entorn.

Per altra banda, aquest Treball de Fi de Màster millora la motivació i l'interès de la història per part de l'alumnat amb una nova manera de veure com ha anat canviant el poble així com les costums de l'oci, la vestimenta, els jocs... Baix el meu punt de vista, crec que és una proposta motivadora ja que permet a l'alumnat investigar sobre el passat en el seu entorn més pròxim i poder investigar com era la vida dels seus avantpassats.

Igualment, la proposta de treball aquí plantejada és innovadora perquè s'utilitzen fonts que normalment no s'usen i permet conèixer el patrimoni fotogràfic, així com s'ha de tractar i divulgar cap a la població amb la creació d'un arxiu fotogràfic i una exposició. Crec que, pel que he pogut comprovar al llarg de les meves pràctiques a l'IES Binissalem, la proposta aquí defensada és un bon exemple d'innovació a l'hora de fer una Unitat Didàctica ja que l'alumnat surt de la rutina diària.

A més a més, la proposta educativa que hem desenvolupat en aquest treball ens ha servit per formular de manera innovadora la Unitat Didàctica de *La Dictadura Franquista a Espanya i a les Illes Balears*, ja que ens ha permès veure a través de les imatges com ha canviat el nostre entorn més proper i comprovar com a través d'aquestes fotografies ha canviat la vida quotidiana així com aprofundir en la història local, que no és sol fer sovint i que moltes vegades es passa per alt, tot i aparèixer en els continguts curriculars.

Soc conscient que amb la realització de totes les activitats es pot allargar considerablement la durada de la Unitat Didàctica, cosa que pot suposar un endarreriment a l'hora d'impartir la resta d'unitats didàctiques i els continguts del currículum, de totes maneres no totes les unitats didàctiques tenen la

mateixa duració i es pot invertir temps que no es dediqui a altres unitats didàctiques a aquesta.

Altrament, es pot donar també que l'alumnat no connecti amb els continguts fotogràfics, ja que la gran majoria de les fotografies que utilitzarem a les activitats són en blanc i negre i per tant, podem crear en l'alumnat un salt temporal considerable i els poden equipar a vestigis antics que no entenguin o no considerin part de la seva realitat, però tots aquests aspectes suposaran un repte a assumir alhora de desenvolupar les diferents activitats i si aconseguim que les activitats siguin engrescadores i motivadores, les fotografies es convertiran en un factor clau d'aquesta transformació.

En conclusió, aquest Treball de Fi de Màster demostra que és indispensable conèixer la història més propera per poder arribar a comprendre la història en general i les fotografies ens ajuden a aprofundir en aquesta història local i conèixer-la per poder entendre com era el nostre entorn més proper en el context històric més general.

6. Fonts.

Les fotografies que s'empren per a la proposta didàctica han estat extretes de diversos arxius, llibres i de préstecs de veïns de Binissalem.

Cal destacar que les fotografies de Binissalem procedeixen en la seva gran majoria de l'Arxiu Jaume Pons, arxiu J. Estelrich i de la col·lecció Pere Mascaró, aquestes consultades i extretes del llibre *Binissalem, Imatges d'Ahir*, de Jeroni Salom. També hem trobat algunes fotografies procedents del llibre *Can Gelabert de la Portella* d'Aina Pascual i Jaume Llabrés i de la *Revista Binissalem*.

Les fotografies de la vida quotidiana dels binissalemers han estat préstecs de Margalida Mercé. Per la seva part, també ha prestat fotografies, Maria Comas que conserva fotografies de l'escola Sant Vicens de Paül i Salvador Cànoves

que s'encarreguen d'agrupar crear un arxiu fotogràfic digital amb les donacions de veïns de Binissalem.

7. Referències bibliogràfiques.

-Adame Tomás, Antonio (2009) Medios audiovisuales en el aula. *CSIF Revista*, (19), pp: 1-10.

-Agós Díaz, Ainhoa (2012) *La construcción de la historia a partir de las imágenes: arte pictórico, carteles y fotografías*. (Trabajo de fin de máster). Universidad de la Rioja, pp: 1.116.

-Ajuntament de Binissalem (sense data), Ajuntament de Binissalem. Recuperat de: <https://www.ajbinissalem.net/es/el-municipio/termino-municipal/>

-Álvarez Ríos, Marta Nora (2002) La historia local: un guion para la puesta en escena de una estrategia didáctica. *Revista, Educación y Pedagogía*, vol. XIV, (34), pp:151-164.

-Amer i Fernández , Joan et alli (2013) Gent gran i memoria al Raiguer de Mallorca: històries de vida sobre infància i família en el marc de la postguerra. *Anuari de l'envelliment*, pp: 45-64.

- Barrio González, María (2011) *La enseñanza de la historia a partir de las imágenes*. (Trabajo de fin de máster). Universidad de la Rioja, pp: 1-78. 4

-BOIB (Butlletí Oficial de les Illes Balears). (2015). *Currículum de l'Educació Secundària Obligatoria a les Illes Balears*.LOMQUE. Decret 34/2015. Recuperat de: http://weib.caib.es/Normativa/Curriculum_IB/decrets/decret_34-2015_curriculum_ESO_boib73.pdf

-Comas Rubí, Francesca et alli (2011) Reptes, perspectives i possibilitats del patrimoni fotogràfic digital per a la història i el museisme educatiu. *Educació i cultura*, (22), pp:7-20.

- De las Heras, Beatriz (2015). Fotografiando el presente, conservado la historia. La fotografía como fuente de memoria para el estudio de la historia. Aporte metodológico. *Tiempo presente, revista de historia*, (3), pp: 9-22.
- De Pablos Ramírez, Juan Carlos (1992) Enseñar historia, comunicar historia: tres estudios de caso de profesores de Historia de España. *Centro de investigación y documentación educativa*, pp: 3-357.
- Devoto, Eduardo A. (2005) La infografía como recurso didáctico. *Revista latina de comunicación social*, (8), pp: 1-12.
- Egea Franco, Laura (2011) *Programación didáctica de ciencias sociales, geografía e historia de 4º curso de la ESO, con especial referencia a la dictadura franquista*. (Trabajo de Fin de Máster), Universidad Cardenal Herrera, pp:1-107.
- Espinosa Maestre, Francisco (2007) Breve historia de una fotografía. *Pasado y Memoria. Revista de historia contemporánea*, (6), pp: 165-180.
- Fraile-Jurado, Pablo et alli (2016) El uso de la fotografía como recurso docente para la interpretación del territorio en el aula: las potencialidades de Geophotopedia, *Didáctica geográfica*, (17), pp: 63-78.
- Gavaldá Torrens, Antoni i Santiesteban Fernández, Antoni (2013) La fotografía per l'aprenentatge de la història. *Comunicació educativa*, (16), pp: 59-64.
- González Cortés, José Ramón (2010) La vida cotidiana como recurso didáctico y fuente de investigación en las Ciencias Sociales, *Tejuelo*, (4), pp: 66-83.
- González Fulle, Beatriz et alli (2015) El potencial educativo de la fotografía. Cuaderno pedagógico. *Consejo nacional de Cultura y Arte*, pp: 1-132.
- Guerrero Armas, Alberto (2009) Los materiales didácticos en el aula. Temas para la educación. *Revista digital para profesionales de la enseñanza*, (5), pp: 1-7.

Hernández Cardona, Francesc Xavier i Feliu Torruella, Maria (2019) Didáctica de la historia de la guerra civil española. *Ebre 38: Revista internacional de la Guerra Civil(1936-1939)*, (9), pp:197-218.

Jiménez-Berengel, Consuelo et alli (2018) Alternativa didáctica para la vinculación de la historia nacional y local. *Educación y sociedad*, (16), pp:66-78.

-Marrón Gaité, Maria Jesús (1990) El entorno como objeto de estudio y como recurso didáctico para la enseñanza de las Ciencias Sociales en la EGB. Una experiencia de trabajo para el estudio activo del entorno rural. *Didáctica: lengua y literatura*,2, (161) pp: 161-170.

-Minervini, Mariana Andrea (2005) La infografía como recurso didáctico. *Revista latina de Comunicación Social* 8,(59), pp:1-12.

-Moreno Herrero, Isidro (2004) *La utilización de medios y recursos didácticos en el aula*. (Tesis doctoral) Departamento de didáctica y organización escolar de la Universidad Complutense de Madrid, pp: 1-14.

-Naranjo Cordobés, Luis G. et alli (sense any) Guía didáctica de la exposición "Presas de Franco". La mujer en la dictadura franquista. *Fundación de investigaciones marxistas. Diputación provincial de Córdoba*, pp: 1-78.

- Pagès Blanch, Joan i Santiesteban Fernández, Antoni (2010) La enseñanza y el aprendizaje del tiempo histórico en la educación primaria. *Cad. Cedes Campinas, vol 30*, (82), pp: 281-309.

-Pantoja Chaves, Antonio (2010) La fotografía como recurso para la didáctica de Historia. *Tejuelo*, (9), pp:179-194.

-Prats, Joaquim (1996) El estudio de la Historia local como opción didáctica. ¿Destruir o explicar la historia? *IBER: Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia*, (8), pp:71-88.

-Pujolàs, Pere (2003) El aprendizaje cooperativo: algunas ideas prácticas. *Orientación Andújar*, 10, pp:1-22.

- Rigo, Daiana Yamila(2014) Aprender y enseñar a través de las imágenes. Desafío educativo. *ASRI: Arte y sociedad. Revista de investigación*, (6), pp: 1-9.
- Ruiz Santamaría, Ricardo (2018) *El pasado nunca acaba. La enseñanza de la Guerra Civil Española en las ciencias sociales de la Educación secundaria: Un análisis histórico-educativo y una propuesta didáctica*. (Trabajo de Fin de Màster). Universidad de Cantabria, pp: 1-60.
- Salvà i Salvà, Antoni (2016) *Projecte de direcció per a l'IES Binissalem 2016-2020*, IES Binissalem, pp:1-21.
- Salvà i Salvà, Antoni i Fernández Martín, Juan (2017) *Projecte Educatiu de Centre (PEC)*, IES Binissalem,pp: 1-14.
- Sánchez Benítez, Gema (2009) El uso de las imágenes en la clase E/LE para el desarrollo de la expresión oral y escrita. *Suplemento marco E/LE*, (8), pp: 1-17.
- Valls, Rafael (2007) La Guerra Civil española y la dictadura franquista: las dificultades del tratamiento escolar de un tema potencialmente conflictivo. *Enseñanza de las Ciencias Sociales*, (6), pp: 61-73.

8. Annexos.

❖ Annex 1: Fotografies.

1. Fotografies extretes de *Binissalem: Imatges d'Ahir*.

Fig. 1: Plaça de Binissalem. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 22.

Fig. 2 : Plaça de Binissalem. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 23.

Fig 3.: Plaça de Binissalem. Col·lecció Pere Mascaró. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p:25.

Fig 4. i Fig. 5.: Ca'n Antic. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 29.

Fig.6.: Born. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 30.

Fig. 7.: Carrer Bon Aire. Col·lecció Pere Mascaró. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 31.

Fig.8.: Es Pontarró. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 32.

Fig.9.: Aula de l'escola Sant Vicenç de Paul. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 33.

Fig. 10.: Binissalem. Col·lecció Pere Mascaró. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 37.

Fig. 11.: Es Born adornat en honor a la Verge de Lluc. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 44.

Fig. 12: Fàbrica de Sabates. Extreta de Salom Pons, Jeroni (1995). *Binissalem: imatges d'ahir*. Palma. Miquel Font, p: 73.

2. Fotografies Arxiu J. Estelrich.

Fig. 13: Carrer Creu. Arxiu J. Estelrich.

3. Fotografies de l'Arxiu Jaume Pons.

Fig. 14: Rectoria. Arxiu Jaume Pons.

Fig. 15.: Ca'n Antic. Arxiu Jaume Pons.

Fig. 16: Carrer Concepció vist des del Campanar de l'Església.

Arxiu Jaume Pons

Fig. 17: Campanar de l'església de Binissalem i Born al fons.

Arxiu Jaume Pons.

Fig. 18: Ca'n Antic. Arxiu Jaume Pons.

Fig. 19: Es Pontarró. Arxiu Jaume Pons.

4. Imatge estreta de la *Revista Binissalem*.

Fig. 20.: Creu dels caiguts. *Revista Binissalem*, nº 36, p:15.

5. Imatges cedides per Salvador Cànoves.

Fig. 21: Carrer Creu. Imatge cedida per Salvador

Cànoves.

Fig. 22: Carrer Concepció. Imatge cedida per Salvador

Cànoves.

Fig. 23: Carrer concepció. Imatge cedida per Salvador

Cànoves.

Salvador Cànoves.

Fig. 24: Carrer Sac. Imatge cedida per

per Salvador Cànoves.

Fig. 25.: Es Casino. Any 1970. Imatge cedida

cedida per Salvador Cànoves.

Fig. 26: Fogueró de Sant Antoni. Any 1965. Imatge

Fig. 27.: Berbena de Sant Jaume anys 60.

Imatge cedida per Salvador Cànoves.

6. Imatges extretes de *Can Gelabert de la Portella (Binissalem)*.

Fig. 28, fig. 29, fig. 30, fig. 31 i fig. 32.: Can Gelabert. Imatges extretes de Pascual, Aina i Llabrés, Jaume (1991). *Can Gelabert de la Portella (Binissalem)*. Binissalem. Ajuntament de Binissalem., p. 20, 34, 35.

7. Imatges cedides per Margalida Mercé.

Fig. 33: Mateu i Catalina Mercé. Any 1939. Imatge cedida per Margalida Mercé.

Fig. 34: Grup d'amics. Any 1939. Imatge cedida per Margalida Mercé.

Fig. 35. Amics amb carro. Any 1939. Imatge cedida per Margalida Mercé.

Fig. 36.: Al·lota amb bicicleta. Any 1939. Imatge cedida per Margalida Mercé.

cedida per Margalida.

Fig. 37: Foto familiar. Any 1957. Imatge

cedida per Margalida Mercé.

Fig. 38. Reunió d'amics. Any 1958. Imatge

Mercé.

Fig. 39.: Infants jugant. Any 1959. Imatge cedida per Margalida

Fig. 40.: Margalida Mercé i José Torres. Any 1960. Imatge cedida per Magalida Mercé.

Fig. 41.: Margalida Mercé i José Torres. Any 1962. Imatge cedida per Margalida Mercé.

Fig. 42.: Església de Binissalem. Any 1967. Imatge cedida per Margalida Mercé Vidal.

Fig. 43.: Bodegues Oliver. Any 1970.

Imatge cedida per Margalida Mercé.

8. Imatges cedides per Maria Comas.

Fig. 44.: Excursió de l'escola de les monges de la Caritat. Any 1954. Imatge cedida per Maria Comas.

Fig, 45. Record d'escola de Maria Comas (enmig) amb els seus germans. Any 1940. Préstec de Maria Comas.

Fig. 46.: Record d'escola de Pedro Lladó (darrera) amb el seu germà. Any 1940. Préstec de Maria Comas.

❖ Annex 2: Desenvolupament de les activitats.

1. Sessió inicial.

Pluja d'idees amb aquestes fotografies i les següents preguntes:

Font: Imatges 1,2, 3 i 4 extretes de Google Images, imatges 5 i 6 extretes de l'annex 1, p: 62 i 66.

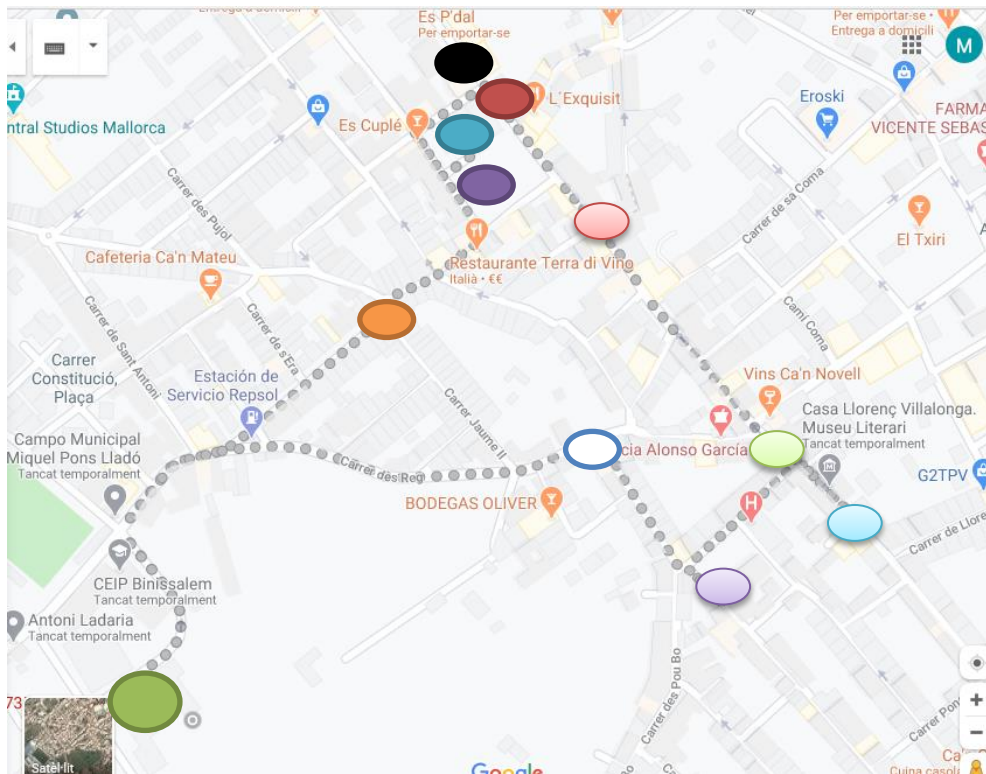
Seguidament farem una sèrie de preguntes a la classe, que seran les següents:

1. Per què creus que serveix la fotografia?
2. Hi ha fotografies icòniques?
3. Què pensen quan mires aquestes fotografies?
4. Les fotografies poden representar algun moment històric?
5. Es pot estudiar història amb les fotografies?
6. I la història més propera? La del nostre poble?
7. I la del nostres avantpassats?
8. Totes les fotografies ens poden explicar alguna història? Totes tenen un rerefons?
9. Què hem de destacar d'una fotografia?
10. És important el fotògraf a una fotografia? Què ens pot transmetre?

En acabar de fer aquestes preguntes, per complementar el que s'ha extret de la sessió, explicariem de les parts de fotografia, desenvolupades anteriorment a D
D. Desenvolupament de les activitats.

2. Activitat 2.

- Ruta de l'itinerari.

Inici i final de l'itinerari	
Aturada 1	
Aturada 2.	
Aturada 3.	
Aturada 4.	
Aturada 5.	
Aturada 6.	
Aturada 7.	
Aturada 8.	
Aturada 9.	
Aturada 10.	

- Aturades de l'itinerari i fotografies que es mostraran.

La sortida didàctica de l'itinerari per Binissalem començarà a l'IES Binissalem, allà hi farem la presentació, on explicarem en que consistirà la ruta. Després de l'explicació de l'activitat compararem: la fotografia on es veu tot Binissalem amb la imatge de Binissalem, que podem observar des de l'Institut (des de l'Edifici Nou, es té una vista del poble de Binissalem semblant a la de la fotografia que mostrarem). Ensenyarem unes quantes fotografies presentades a l'Annex A de les que emprarem al llarg de l'itinerari i preguntem als alumnes si saben ubicar-les, per comprovar com de bé coneixen el poble o si per el contrari, no saben ubicar les fotografies. Aquesta serà la fotografia que mostrarem primerament:

Començarem la sortida didàctica des de l'institut fins a l'aturada 1, Carrer Creu, allà on observarem les dues fotografies següents:

La primera: té la inscripció "Binissalem, a la entrada del pueblo" Això, ens fa pensar que per aquí entrava tothom que venia al poble. Podem fer una sèrie de preguntes a l'alumnat com: Què hi veiem, que ja no hi ha? Anem a comprovar com ha anat evolucionant amb aquesta altre fotografia i comparem-la amb l'actualitat. De quin punt estan fetes les dues fotografies?, Creieu que la gent entrava i sortia del poble per aquí, encara ho segueix fent?

Continuarem fins a l'aturada 2: Plaça i voltants. A la plaça ens dirigirem fins enmig de la mateixa i observem les fotografies, fetes de diferents punts:

Les places són un dels emblemes més importants dels pobles, allà hi té lloc molta vida social. És un lloc de quedada. Ha canviat la plaça? Tot i que sabem que no ha patit gaires canvis, sempre ha estat una plaça aquest lloc? També, és un lloc molt important, rodejat de casals i de bars, de fet quin dels bars que hi ha existien des de la meitat del segle XX? I d'abans? S'anomenaven igual que avui en dia? I quin edificis existien? Aquest per exemple que està a devora l'església, què era i avui en dia què és? I podem mostrar la fotografia de com era aquest casal al segle XX per comparar-lo amb l'actualitat.

Continuem al voltant de la plaça, observant l'edificació de l'església i el seu campanar. Ens aturem davant aquest darrer, a l'Aturada 3: el Campanar. L'observem i ensenyem les fotografies següents:

Després podem fer una sèrie de preguntes com les següents: Quin és l'edifici més imponent de la plaça? Creieu que sempre ha estat així? D'es d'on està feta aquesta fotografia i que s'hi pot veure? Creieu que el campanar és un dels símbols més importants de Binissalem i que apareix d'alguna manera en quasi la totalitat de les fotografies que se'n fan del poble de Binissalem? Seguidament podem explicar quan es va construir el campanar i les modificacions que hi ha patit.

Continuem en a la mateixa zona i expliquem l'aturada 4: l' Església. Podem observar-la tant en el seu interior com a l'exterior, mostrant tant la darrera fotografia de l'aturada anterior, on es veu l'Església per fora i les següent fotografia que es veu l'Altar Major i la Creu d'època franquista.

Podem explicar que l'Església sempre va ser un dels suports del règim i demanar les següents preguntes: Creieu que ha canviat molt? D'on està feta aquesta fotografia? Creieu que era el dia d'una celebració? Les manifestacions artístiques del franquisme també arribaren a Binissalem. Què creieu que significava aquesta creu? On estava aquesta creu? Perquè creieu que estava en aquest lloc? Quan creieu que es va retirar? Per què? Com aquesta n'hi havia a altres pobles?

Continuarem amb l'Aturada 5: el Born, i allà mostrarem les següents fotografies:

Explicarem que era un lloc molt important, de reunió, de fet en ell s'hi trobava un dels majors divertiments de l'època, sabrieu dir quin era? Ha canviat molt? En aquestes dues fotos el veiem molt diferent, ja que és una zona de passejada i allà on s'hi feien moltes celebracions, com la que es veu a la fotografia en honor a la Mare de Déu de Lluc.

Baixarem fins a l'aturada 6: el Carrer Nou i l' Ajuntament. Allà mostrarem aquestes dues fotografies:

I explicarem a l'alumnat que és un carrer ple de vida, cèntric i on hi trobem un dels edificis més importants de la vila i farem les següents preguntes: Quin és? Sempre ha estat aquí mateix? Anem a comprovar com és el carrer. Quina diferència hi ha entre aquestes dues fotografies? I entre les dues fotografies i l'actualitat? Quins elements veus que indiquen que Binissalem ja es trobava en època d'apreturisme a la segona fotografia?

Seguirem amb l'Aturada 7: Carrer Bon Aire/ Carrer Sac. On mostrarem les següents fotografies:

Explicarem que són dos dels carrers principals que hi ha a la vila de Binissalem. Quines diferències veus entre aquestes dues fotografies i l'actualitat? D'on estan fetes aquestes fotografies? Quins mitjà de transport veus en aquesta fotografia? Creus que era bastant comú? Que hi veus de fons?

Més a baix trobarem l'Aturada 8: Can Antic. Del que tenim diferents fotografies de la seva evolució:

Binissalem és un poble conegut per els seus casals, la majoria daten del segle XVII i XVIII i avui en dia figuren la fesomia d'un poble amb molts casals i algunes cases senyorials. Aquesta és una d'elles. Què ha canviat? Quins elements encara es conserven? S'ha anat modificant al llarg del temps?.

Continuarem amb l'Aturada 9: Can Gelabert, un dels casals més importants de Binissalem i del qual tenim les següents fotografies:

És un dels altres casals, que conserva part del seu encant i que no ha canviat al llarg dels segles, tot i així al llarg del segle XX patí alguns canvis, sabries dir quins? D'on està feta aquesta fotografia? Què és ara el jardí? Durant el segle XX va se una casa d'un personatge il·lustre del poble? Qui? I quina altre funció va tenir aquest edifici després, fins que va ser comprat per l'ajuntament? Després es va convertir amb el que és actualment, què és?

La darrera aturada abans de tornar a l'IES Binissalem és l'Aturada 10: Es Pontarró, del qual tenim aquestes dues fotografies, des de dos punts diferents:

Aquesta zona es coneguda com “Es pontarró”, Des de quin punt està feta la fotografia? Què ha canviat en aquesta fotografia a l'actualitat? Es conserva aquesta estructura? Perquè creus que servia? Que ha canviat actualment?

PREGUNTES FINALS DE L'ACTIVITAT

Què creus que és el que més ha canviat?

Creus que la fesomia del poble de Binissalem s'ha mantingut al llarg d'aquests anys?

Trobes que ha canviat molt Binissalem en temps de la Dictadura Franquista a actualment?

- Fitxa a emplenar després de l'itinerari.

FITXA FOTOGRAFIA	
Nom i cognoms del grup:	Curs:
Observem la fotografia (aquí posarem una de les fotografies anteriors) :	

Petita descripció de la fotografia:										
Autor de la fotografia (si apareix):										
Fotògraf			Professional			Amateur				
Elements de la fotografia	Suport :									
	Dimensions en cm:									
	Enquadrament:									
	Subjecte principal		Edifici		Persona		Objecte		Grup de persones	
	Pla		Pla general			Pla mig				
			Pla general curt			Pla mig curt				
	Perspectiva		Normal		Des de dalt		Picat		Contrapicat	
Color:										
Any exacte o estimat:										
Fotografia feta a:										
Canvis que es poden apreciar entre les fotografies										

Recreació actual de la fotografia	
Què ha canviat respecte a l'actualitat.	

3. Activitat 3.

- Fitxa comú a emplenar sobre les fotografies. *Elaboració pròpia.*

FITXA FOTOGRAFIA			
Nom i cognoms del grup:		Curs:	
Observem la fotografia (aquí hi posarem una de les fotografies següents) :			
Petita descripció de la fotografia:			
Autor de la fotografia (si apareix):			
Fotògraf	Professional		Amateur
	Suport :		

Elements de la fotografia	Dimensions en cm:									
	Enquadrament:									
	Subjecte principal		Edifici		Persona		Objecte		Grup de persones	
	Pla		Pla general				Pla mig			
			Pla general curt				Pla mig curt			
Perspectiva		Normal		Des de dalt		Picat		Contrapicat		
Color:										
Any exacte o estimat:										
Fotografia feta a:		Saps identificar on es troba aquest lloc del poble actualment:								

- Fotografies que repartirem als alumnes i preguntes relacionades amb elles.

FOTO 1: GRUP D'AMICS

Composició general de la fotografia	Què hi trobem en primer pla? I en segon pla? On es troben? Descriu la fotografia Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, parelles, una família, diverses famílies reunides?
-------------------------------------	---

Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>Quina edat creus que tenen? On creus que anaven? Per què un dels joves va vestit de soldat? Com van vestides les joves? Creus que compraven els vestits o els feien? Creus que tenien molta roba? Com ha canviat la roba de l'època amb l'actual? Què ha canviat respecte a l'oci en temps de la dictadura a l'actual? Creus que aquest grup d'amics tenien molta llibertat per divertir-se? Què creus que ha canviat en quant a la diversió dels joves dels anys de la postguerra a l'actualitat?</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia ? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTO 2: FAMÍLIA.

Composició general de la fotografia	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla? On es troben? Descriu la fotografia? Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, parelles, una família, diverses famílies reunides?</p>
Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>La dictadura franquista va sempre va estar a favor de les famílies. Creus que es feien moltes fotografies de família? Per quina raó creus que es feien aquestes fotografies? Et sembles feliços o tristos? Quants fills tenen? Perquè creus que després dels anys de la primera postguerra, la gent tenia més fills? Creus que es relaciona el nombre de nins per família amb la mortalitat infantil? Averigua quants de germans eren a la família dels teus padrins o repadrins. I contrasta si es tracta d'una família amb molts de fills.</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTO 3: ESCOLA.

<p>Composició general de la fotografia</p>	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla? On es troben? Descriu la fotografia Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics o germans?</p>
<p>Preguntes relacionades amb les fotografies</p>	<p>Trobes que aquesta classe de la fotografia és diferent a la classe on estàs? Com seuen? Observa la teva aula i pensa, que hi manca? De qui és la fotografia que hi ha penjada? Que ens indica? Creus que la manera d'aprendre era molt diferents llavors que ara? Fins quina edat creus que els nins solien anar a escola? Creus que tothom estudiava ? Què representa aquesta fotografia? Creus que s'han vestit amb les seves millors robes? Quins elements del règim franquista apareixen en aquesta fotografia? Corresponen al suports polítics dels règim? Estan feliços o tristos? Perquè? Creus que la dictadura franquista va influir en l'educació dels nins i nines de la postguerra?</p>
<p>Conclusions a les que arribem</p>	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTO 4: MITJANS DE TRANSPORT.

<p>Composició general de la fotografia</p>	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla? On es troben? Descriu la fotografia? Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, parelles, una família, diverses famílies reunides?</p>
<p>Preguntes relacionades amb les fotografies</p>	<p>Què ha canviat respecte al mitjà de transport? Creus que amb el pas dels anys els transports anaren canviant? Creus que dins el poble eren comuns els carros? Creus que tota la població tenia cotxe o moto? Representa aquest cotxe l'apreturisme de la dictadura? Com creus que es movia la població que no tenia mitjà de transport? I si les distàncies eren llargues? Creus que era més assequible per a la gent anar a peu o amb bicicleta?</p>
<p>Conclusions a les que arribem</p>	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTOGRAFIA 5: JOCS D'INFANTS

Composició general de la fotografia	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla?</p> <p>On es troben? Descriu la fotografia?</p> <p>Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics o germans?</p>
Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>Què feien aquests nins abans de que se'ls fes la fotografia?</p> <p>A què jugaven?</p> <p>On jugaven?</p> <p>Creus que tenien moltes joguines?</p> <p>Quines joguines apareixen a la fotografia?</p> <p>Creus que ha canviat la manera de jugar dels nins del temps de la postguerra a l'actualitat?</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia?</p> <p>És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTOGRAFIA 6: REUNIÓ D'AMICS.

Composició general de la fotografia	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla?</p> <p>On es troben? Descriu la fotografia?</p> <p>Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, parelles, una família, diverses famílies reunides?</p>
-------------------------------------	---

Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>Què fan? Què faran? Perquè es troben així? De que creus que devien xerrar? Estan tranquils o preocupats? Perquè? Creus que la gent tenia molta llibertat per reunir-se? Creus que ha canviat l'oci des de la dictadura a l'actualitat?</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTOGRAFIA 7: BAR.

Composició general de la fotografia	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla? On es troben? Descric la fotografia? Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, parents, veïns...?</p>
Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>Què fan? Perquè creus que a la fotografia només hi apareixen homes? Encara existeix aquest bar? On es troba? Té el mateix nom? Perquè creus que l'oci dels homes i les dones estava separat? Creus que les dones anaven als bars? Creus que l'oci ha canviat molt de l'època de la dictadura a l'actualitat?</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTOGRAFIA 8: FESTES

<p>Composició general de la fotografia</p>	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla? On es troben? Descriu la fotografia? Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, parents, veïns...?</p>
<p>Preguntes relacionades amb aquesta fotografia</p>	<p>Ha canviat molt aquestes festes? Quines diferències hi ha entre la celebració de les festes de les fotografies i les actuals? Sabries dir de quines festes es tracten? Creus que s'assemblen les festes de les fotografies amb les mateixes festes però de l'actualitat? Creus que a principi de la dictadura es feien moltes festes o no? Estan feliços o tristos? Perquè? Creus que les berbenes eren una de les principals diversions al poble?</p>
<p>Conclusions a les que arribem</p>	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia? És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTOGRAFIA 9: POSTGUERRA

Composició general de la fotografia	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla?</p> <p>On es troben? Descriu la fotografia?</p> <p>Quina gent apareix a la fotografia? Qui creus que són: amics, germans, veïns..?</p>
Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>L'autarquia econòmica va suposar un estancament i problemes socials. Cerca perquè a Mallorca la postguerra es coneix com a L'època de la fam.</p> <p>En que consistia l'autarquia econòmica?</p> <p>Com funciona el racionament?</p> <p>Creus que aquesta fotografia representa com vivia la població en els primers moments després de la Guerra Civil? Raona la teva resposta.</p> <p>Els nins de la fotografia et semblen feliços o tristos? Perquè?</p> <p>Creus que hi havia molta misèria als pobles?</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia?</p> <p>És una fotografia pensada o espontània?</p>

FOTO 10: FEINA

Composició general de la fotografia	<p>Què hi trobem en primer pla? I en segon pla?</p> <p>On es troben? Descriu la fotografia?</p> <p>Quina gent apareix a la fotografia?</p>
Preguntes relacionades amb aquesta fotografia	<p>Una de les indústries de les quals destaca Binissalem, és la indústria vitivinícola.</p> <p>Quan es va produir el desenvolupament econòmic?</p> <p>A més de la indústria de la vinya, quines altres indústries destacaren a la zona de Binissalem?</p> <p>Com creus que funcionava el treball llavors?</p> <p>A partir de quina edat creus que començava a treballar la gent de llavors?</p> <p>Creus que tenien assegurances?</p> <p>Creus que molts de nins i nines deixaven l'escola per anar a treballar?</p>
Conclusions a les que arribem	<p>Quina creus que era la intencionalitat del fotògraf quan va fer la fotografia?</p> <p>És una fotografia pensada o espontània?</p>

CONCLUSIONS GENERALS DESPRÉS D'HAYER FET LES FITXES:

Què creus que ha canviat en la manera de fer fotografies actualment?

Creus que tothom de l'època tenia càmera?

Qui creus que tenia càmeres?

Creus que aquestes fotografies representen a la societat i la vida quotidiana de la dictadura franquista? Perquè? Raona la teva resposta.

Què penses que és el que més ha canviat de la societat del temps del Franquisme?

Consideres que alguns elements s'han mantingut?

Creus que ha canviat molt la vida dels teus avantpassats en relació a l'actualitat?

4. Activitat 4: Fitxa per l'Arxiu fotogràfic de l'IES Binissalem. *Elaboració pròpia.*

FITXA FOTOGRAFIA			
Signatura:	Carpeta		
Fons fotogràfic:	Autor de la fitxa:		
Fotografia que aporta l'alumnat :			
Petita descripció de la fotografia:			
Autor de la fotografia (si apareix):			
Fotògraf	Professional		Amateur
	Suport :		
	Dimensions en cm:		
	Enquadrament:		

Elements de la fotografia	Subjecte principal		Edifici		Persona		Objecte		Grup de persones	
	Pla		Pla general				Pla mig			
			Pla general curt				Pla mig curt			
	Perspectiva	Normal		Des de dalt		Picat		Contrapicat		
Color:										
Any exacte o estimat:										
Fotografia feta a:		Saps identificar on es troba aquest lloc del poble actualment:								

5. Activitat 5: Plantilla del pòster per a fer l'exposició. *Elaboració pròpia.*

Aquesta serà la plantilla que facilitarem al nostre alumnat per a crear els pòsters que faran els alumnes per a la seva exposició. En ell hi posaran un títol per al pòster, en relació a les fotografies que han tocat als grups. Igualment afegiran còpies de les fotografies que els han tocat a l'activitat 2 i 3, així com la recreació de les fotografies que els han tocat de l'activitat 2. Al costat, explicaran com ha canviat la societat i el poble des de la Dictadura franquista a l'actualitat, comentaran les fotografies que els hi han tocat i els canvis que han percebut al llarg del conjunt de totes les activitats realitzades a la proposta didàctica.

Títol

La vida dels nostres avantpassats

Fotografia
Activitat 3

Fotografia
Activitat 3

Binissalem: abans i ara

Fotografia
Itinerari
Passat

Fotografia
Itinerari
Present

Fotografia
Itinerari
Passat

Fotografia
Itinerari
Present

Explicació de com ha canviat la societat i el poble des de la Dictadura Franquista a l'actualitat relacionant-ho amb les fotografies que han tocat al grup.